

O nekim pitanjima purizma u hrvatskom jeziku

Mitar, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:809430>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI

MARIJA MITAR

O NEKIM PITANJIMA PURIZMA U HRVATSKOM JEZIKU

DIPLOMSKI RAD

RIJEKA, 2017.

Sveučilište u Rijeci
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
Hrvatski jezik i književnost
Mentorica: dr. sc. Marija Turk

Marija Mitar

O NEKIM PITANJIMA PURIZMA U HRVATSKOME JEZIKU

DIPLOMSKI RAD

RIJEKA, srpanj 2017.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. METODOLOGIJA RADA.....	3
3. JEZIČNI PURIZAM	4
3.1. Različitost u tumačenju purizma	4
4. PURIZAM U EUROPSKIM JEZICIMA	9
4.1. Srbija	10
4.2. Slovenija.....	12
4.3. Mađarska	13
4.4. Italija.....	14
4.5. Francuska.....	14
5. PURIZAM U HRVATSKOME JEZIKU	16
5.1. Odnos prema posuđenicama.....	17
5.2. Odnos prema neologizmima, kalkovima i dijalektizmima	18
6. JEZIČNO POSUĐIVANJE.....	19
4.1. Leksičko posuđivanje i posuđenice	20
4.1.1. Posuđenice prema podrijetlu.....	20
4.1.2. Posuđenice prema stupnju prilagodbe hrvatskome jeziku	21
7. ONOMASTIKA	25
7.1. Krematonimi ili nazivi ugostiteljskih objekata.....	26
7.1.1. Krematonimi u gradu Sisku	28
7.1.2. Krematonimi u gradu Rijeci	30
7.1.3. Krematonimi u gradu Berlinu (hrvatski restorani u Berlinu)	32
7.1.5. Strukturni pristup građi	33
7.2. Antroponimi	42
7.2.1. Ženski antroponimi prema popisu stanovništva 2001. godine u dobnoj kategoriji do 10 godina.....	43
7.2.2. Ženski antroponimi prema popisu stanovništva iz 2011. godine u dobnoj kategoriji do 10 godina.....	43
7.2.3. Muški antroponimi prema popisu stanovništva 2001. godine u dobnoj kategoriji do 10 godina.....	43
7.2.4. Muški antroponimi prema popisu stanovništva 2011. godine u dobnoj kategoriji do 10 godina.....	44
7.2.5. Ženski antroponimi s manjom učestalošću	44
7.2.6. Muški antroponimi s manjom učestalošću.....	44

7.2.7. <i>Strukturni pristup građi</i>	45
8. ZAKON O JEZIKU.....	50
9. ZAKLJUČAK	55
8. LITERATURA.....	58
9. IZVORI	59

1. UVOD

Hrvatski jezik ističe se svojom bogatom književnom i jezičnom poviješću te se od samih svojih početaka vrlo aktivno uključivao u sva europska kulturna strujanja. Međutim, važno je naglasiti kako je Hrvatska u svojoj dugoj i nadasve turbulentnoj povijesti, bivala sastavnim dijelom brojnih državnih zajednica s drugim narodima ili je bila pod njihovom izravnom vlašću. Navedeno se izravno odražavalo na jezik te se afirmira gusta mreža lingvističkih dodira s jezicima drugih kulturnih i civilizacijskih krugova. Spomenuti su dodiri imali za posljedicu brojne posuđenice i prevedenice kao rezultat evidentnog i latentnog posuđivanja. Popuno je neosporno da je navedeno doprinijelo razvoju purističkih tendencija kojima se htjelo smanjiti udio izravnog posuđivanja. Primarna svrha očituje su u potrebi za kreativnošću u jeziku koja bi neprestanim izravnim posuđivanjem potpuno uzmaknula. Hrvatski se jezik ne razlikuje značajno od drugih europskih jezika u svojim purističkim nastojanjima. On gradi aktivan odnos prema svim leksemima pokušavajući iznjedriti izraz koji bi odgovarao njegovim zakonitostima, ali ipak svjestan situacija kada je izravno posuđivanje neophodno.

Purizam je vrlo aktualna tema koja zaokuplja lingviste, ali i stručnjake drugih znanstvenih područja. Zamjetna je raznolikost stavova. Oni se kreću od teza prema kojima purizam održava nužnu ravnotežu u jeziku te potiče jezičnu kreativnost, do onih koji purizam vide kao izvor netrpeljivosti i nacionalne isključivosti. Nameće se pitanje stupnja purističke potrebe u hrvatskome jeziku. Najbolji način da se odgovori na to pitanje je provođenje istraživanja na području lingvistike koje je u najužoj vezi s govornicima, a to je onomastika. Sagledat će se koje tendencije vladaju među govornicima hrvatskoga jezika kada je riječ o davanju imena njihovoj djeci prema popisima stanovništva provedenima 2001., odnosno 2011. godine. Osim toga, istraživanjem naziva ugostiteljskih objekata na području Republike Hrvatske, ali i izvan nje, također pokazuje u kojoj se mjeri koriste mogućnosti vlastitog jezika. Upravo stupanj iskorištenosti spomenutih mogućnosti daje odgovor na početno pitanje. Istraživanje bi moglo dati odgovor koji neće poslužiti isključivo kao pokazatelj zastupljenosti i potrebe za purizmom uopće, nego će otvoriti i pitanje nužnosti donošenja Zakona o jeziku.

Kako bi istraživanje bilo potpuno transparentno, koriste se dostupni podaci Državnog zavoda za statistiku i podaci portala Moja tvrtka. Međutim, prije svega potrebno je ponudi okvir za razumijevanje koji će sadržavati osnovne teorijske postavke purizma, njegovu

povijest u Hrvatskoj i ostalim europskim zemljama kako bi se provela odgovarajuća usporedba rezultata purističkih tendencija u drugim zemljama te kako bi se pokazalo da on nije svojstvo isključivo hrvatskoga jezika. Nadalje, važno je predstaviti i osnovne leksikološke činjenice koje će poslužiti kao temelj za analizu prikupljene građe.

2. METODOLOGIJA RADA

Cilj ovog rada je na temelju istraživanja onomastičkog lingvističkog područja dati odgovor na pitanje treba li Hrvatskoj purizam i u kojoj mjeri. Rad se sastoji od *Uvoda* u kojemu se predstavljaju glavne odrednice rada te se iznose neke od osnovnih pretpostavki purizma.

Prvo poglavlje *Jezični purizam* sažimlje glavne karakteristike koje obuhvaća purizam kao takav. Iznose se glavne pretpostavke, razmatranja, ciljevi i svrha koje se nameću unutar purističkog djelovanja. Poglavlje *Jezični purizam u Europi*, omogućuje pogled u purističke perspektive u nekim drugim europskim zemljama, ponajprije susjednim, kako bi se omogućio širi kontekst i pogled na ovu problematiku. Poglavlje *Purizam u hrvatskome jeziku*, daje uvid u okvir njegova razvoja u Hrvatskoj te način na koji puristi pristupaju posuđenicama, dijalektizmima, neologizmima i kalokovima.

Šesto poglavlje bavi se jezičnim posuđivanjem. Ono donosi teorijske postavke posuđivanja i daje uvid u podjelu posuđenica. To će u kasnijem dijelu rada poslužiti kao temelj strukturnog pristupa prikupljenoj građi.

Središnje je poglavlje *Onomastika*. Ono donosi teorijske postavke krematonimije i antroponimije, daje su uvid u građu te se vrši strukturna analiza.

Posljednje poglavlje bavi se pitanjem nužnosti i potrebe za jezičnim zakonom kojim Hrvatska još uvijek ne raspolaže, a čime se otvara prostor kršenju odredbe o Službenoj upotrebi hrvatskoga jezika u Republici Hrvatskoj.

Na samom kraju rada dolazi zaključak koji sažimlje sve prethodno navedeno.

Cjelokupna građa koja se koristi u radu nastala je na temelju važećih popisa Državnog zavoda za statistiku kao i portala Moja tvrtka, službene aplikacije za pretraživanje svih poslovnih subjekata u Republici Hrvatskoj.

3. JEZIČNI PURIZAM

3.1. Različitost u tumačenju purizma

Leksičko posuđivanje nužno podrazumijeva dvije tendencije: potrebu za novim pojmom i otpor prema posuđenoj stranoj riječi. Upravo se takav otpor detektira kao purizam. On se očituje kao jezično čistunstvo koje u jeziku diskvalificira svaki strani element te se primarno doživljava kao negativna pojava. Međutim, sagledavajući literaturu koja se bavi purizmom, uočava se kako o njemu ne postoji jedinstven stav. Oni su primarno dijametralni i kreću se skalom od izrazito negativnih, antipurističkih, do onih primarno pozitivnih koji podržavaju intenciju za jezičnom čistoćom. Ovisno o stavu koji jezikoslovci zauzimaju naspram purizmu, oni nude različitu argumentaciju kojom brane svoje teze. Literatura upućuje na čestotnost površinskih pristupa purizmu koji izranjaju prividne argumente koji ne nude odgovarajuća objašnjenja pristupanja purizmu kao negativnoj ili pozitivnoj jezičnoj pojavi. Međutim, pažnju treba obratiti na plauzibilnu argumentaciju koja posve objektivno pristupa purističkim strujanjima te pokušava objasniti što se sve od navedenog producira u jezik. Upravo će se u nastavku rada dati pregled različitih pristupa purizmu kako bi se pokazala problematičnosti njegova određenja kao izričito pozitivne ili negativne tendencije jer uz određene diskvalifikacijske procese koje uvodi u jezik, on svakako potiče kreativnost te jezičnu polifunkcionalnost.

U sagledavanju purizma nezaobilazan je stav Radoslava Katičića što ga iznosi u svom članku u časopisu *Jezik*. On jezik dovodi u izravnu vezu s kulturom, odnosno smatra ga njezinim neizostavnim dijelom. Upravo se zato mora govoriti u terminima jezične kulture što znači neprestanu brigu o govorenju i pisanju. Upravo je jezik element koji čini ključnu vrijednosnu razliku u svakoj pojedinoj kulturi, a navedeno nužno podrazumijeva potrebu za pomnošću, znalačkim razlikovanjem te suprotstavljanje intencijama koje se zalažu za dopuštenost i jednakovrijednost svih pojava u jeziku. Sve u svrhu stvaranja jedinstvene kulture koja je prema Katičiću preduvjet življenja. Upravo se zato postavlja pitanje opravdanosti purističkih tendencija. Naime, apsolutnim prihvaćanjem stranih riječi u jezik umanjuje se značenje vrijednosne razlike što ju nosi jezik. Međutim, pitanje je u kolikoj se mjeri purizam suprotstavlja stranim leksemima. Radoslav Katičić detektira razlog uglavnom negativnim stavovima prema purizmu. On govori kako se „čistunstvo zamišlja kao alergija na posuđenice. Zato se purizam koji put ocjenjuje kao jezična isključivost i onda se osuđuje i

odbacuje kao jezični korelat nacionalnoj isključivosti, kao jezično zatvaranje unutar vlastitog plota.“ (Katičić 1978: 84). Valja napomenuti kako ovakvi pristupi prihvaćaju pokoje pozitivne aspekte purizma, ali ih istovremeno zanemaruju smatrajući važnijom činjenicu međunarodne zatvorenosti koju on istiskuje. Međutim, je li tomu uistinu tako pokazat će dio rada koji se bavi purizmom u europskim jezicima. Radoslav Katičić osvještava bitnu činjenicu primarno purističke prirode svakoga jezika. Navedenu misao temelji na jasno „vidljivim zahtjevima svakog jezika da se govoreći njime služi izražajnim sredstvima koja mu pripadaju i koja su u njemu sadržana, a ne kakvim drugim.“ (Katičić 1978: 85). Dakle, jasno je vidljivo da je jezik sam po sebi ograničavajući, ali ne smije se zanemariti činjenica da upravo o stupnju spontanih purističkih tendencija ovisi koja će se sredstva smatrati primarno pripadajućima jeziku.

Može se uočiti kako se u ovom članku purizam dovodi u vezu s uvođenjem reda u jeziku, a koji je nužan za njegovu stabilnost i opstojnost. Katičić stoga naglašava bogatu književnu i jezičnu povijest hrvatskoga jezika „koji se kao jezik malog europskog naroda vrlo živo uključivao u kulturne cjeline i duhovna zbivanja. Uključivao se u jezični svijet koji je postojao oko njega i pritom se uvijek trudio aktivirati svoje tvorbene mogućnosti.“ (Katičić 1978: 88). Postavlja se pitanje je li to purizam? Vidljivo je da se purizam ne može shvatiti kao čistunstvo u domeni nacionalne isključivosti. „On je produžetak refleksa jezičnog samoodržanja, kao načela reda i suvislosti, zapravo je i ne može biti, pa su čistunstvo u tome smislu i jezična kultura sinonimi.“ (Katičić 1978: 90). Upravo je potonje krucijalna postavka u daljnjem razmatranju purizma. Navedeno svjedoči o problematičnosti jednodimenzionalnih pristupa te se istiskuje potreba za neprestanim sagledavanjem purizma u svim njegovim pojavnostima.

Katičić u sagledavanju purizma zauzima sredinu spektra, odnosno vidi ga kao tendenciju za upotrebom vlastitih mogućnosti u jeziku, ali svjestan da ponekad u situacijama poput književne produkcije znači sužavanje stvaralačkih sloboda. Novu dimenziju u proučavanje purizma unijela je Marija Turk. Naime, kako je vidljivo iz prethodnoga ulomka, jezikoslovci, ali i drugi, na purizam gledaju kao jezično čistunstvo koje zahtjeva oslobađanje od stranih elemenata. Međutim, Marija Turk, u svojoj knjizi *Jezično kalkiranje u teoriji i praksi*, naglašava kako se „purizam ne iscrpljuje samo u nastojanju oko čišćenja jezika od stranojezičnih elemenata, već se odnosi i na zahtjeve i zahvate oslobađanja jezika od vlastitih elemenata koji imaju prizvuk vulgarnosti ili se pak rabe u kojem dijalektu ili socijalnoj skupini i konačno na suprotstavljanje svemu onome što onemogućuje da jezik što samostalnije i bolje zadovoljava potrebe u komunikacijskoj i ekspresivnoj službi, tj. da bude

polifunkcionalan.“ (Turk 2013: 100). Dakle, purizam nastojeći uvesti red u jezik, u njemu ne vidi mjesta niti vulgarizmima, niti dijalektizmima, a oni primarno pripadaju jeziku. Osnovni je razlog tomu što se u jeziku mora uspostaviti sustav različitih funkcionalnih stilova koje će govornici rabiti ovisno o komunikacijskoj situaciji u kojoj se nalaze. Navedeno svjedoči o mogućnosti izbora koji se nudi govorniku. Međutim, slobodan izbor nije moguć u znanstvenom ili administrativnom stilu koji mora udovoljiti zahtjevima upotrebe hrvatskog standardnog jezika lišenog dijalektizama, vulgarizama, familijarizama i sl. Izneseno najbolje upućuje na zablude koje mogu stvoriti jednodimenzionalni pristupi purističkim pitanjima. Jedna je od takvih zabuda i uspostavljanje veza između purizma i nacionalne isključivosti. O navedenom ponajviše govori Snježana Kordić u svojoj knjizi *Jezik i nacionalizam*. Međutim, postavlja se retoričko pitanje mogućnosti isključivosti u purizmu ako se protivi i njemu primarno pripadajućim elementima. Upravo je zato važno sagledati sve strane purizma kako bi se ponudila valjana argumentacija za njegovo prihvaćanje, odnosno neprihvatanje.

Georg Thomas govori o sedam tipova purizma (1991: 75-81). On razlikuje: „1. arhaični purizam: jezik zlatne prošlosti mora se održati čistim, inovacije su nepoželjne; 2. etnografski purizam: nacionalno orijentiran purizam u kojem se ruralni dijalekti smatraju čistijim od urbanih; 3. elitni purizam: jezik obrazovne elite u gradovima se smatra prestižnim, dok se regionalne varijante kritiziraju; 4. reformni purizam: purizam usmjeren protiv zastarjelih jezičnih oblika koji se smatraju nazadnim, a podupiru se nove riječi; 5. razigrani purizam: purizam kako estetska igra koja je sama sebi svrhom; 6. ksenofobični purizam: purizam usmjeren na izbacivanje stranih jezičnih elementa; 7. antipurizam: puristička reakcija na ishode purističkih zahvata.“ (Turk 2013: 100). Dakle, vidljivo je da se purizam ne može uzimati *a priori*, već se mora postaviti u kontekst u kojem se pojavljuje. Može se reći da se u hrvatskome jeziku prepoznaje purizam koji bi Georg Thomas svrstao u ksenofobični purizam te antipurizam. Ksenofobičan purizam prepoznaje se u smislu davanja prednosti hrvatskim tvorbenim mogućnostima nad onima iz stranih jezika, ali je li to ksenofobija? Pogleda li se u rječnik, vidi se kako se ona definira kao jaka odbojnost ili mržnja prema svemu tuđemu. Živa jezična stvarnost govornike neprestano stavlja u pozicije odabira, a odabir vlastitih tvorbenih mogućnosti ne podrazumijeva mržnju prema inozemnom. Utoliko je imenovanje ovog tipa purizma problematično. Upravo se zbog poimanja purizma u domeni odbojnosti ili mržnje prema drugome, javlja antipurizam. On je u hrvatskom jeziku vrlo jak te drži purizam branom stvaralačkoj slobodi i govornikovom slobodnom odabiru, ali o navedenom će više riječi biti u dijelu koji se bavi djelom *Jezik i nacionalizam*, Snježane Kordić.

Marija Turk, slično kao i Radoslav Katičić, naglašava kako svaki jezik nužno mora krasiti istovremena stabilnost i dinamičnost. Dinamičnost udovoljava društvenim potrebama i promjenama na svim područjima ljudskog djelovanja, a stabilnost jezičnog sustava nužna je za njegovo održavanje. Ta stabilnost donekle znači i konzervativnost. Iz navedenog se zaključuje da je priroda svakog jezika u određenoj mjeri puristička, a o čemu će više biti riječi u poglavlju koje se bavi purističkom prisutnošću u europskim jezicima. Kada je riječ o pristupu purizmu Marije Turk, važno je još jednom naglasiti kako je ona donijela gotovo revolucionarnu tezu o njegovu protivljenju i nekim elementima iz vlastitog jezika što su gotovo svi drugi pristupi purizmu zanemarili.

Među autore, koji su afirmirali svoje poglede na purizam, smjestila se i Snježana Kordić i to svojim pogledom na purizam što ga donosi u knjizi *Jezik i nacionalizam*. Dok se stajališta hrvatskih jezikoslovaca o purizmu uglavnom razlikuju u nijansama, stav Snježane Kordić potpuno je dijametralan njihovima te purizam postavlja u jedan posve novi, sociolingvistički kontekst. I sama Snježana Kordić svjesna je vlastite usamljenosti na hrvatskoj jezikoslovnoj sceni te se nerijetko oštro obrušava na pripadnike iste nazivajući ih nacionalistima koji se koriste jezikom kako bi širili političku propagandu. Navedeno primarno proizlazi iz temeljne teze, a to je da je jezični purizam jednak nacionalizmu. Izvor hrvatskom purizmu vidi u kopiranju njemačkog nacističkog purizma u periodu Drugog svjetskoga rata. Svoja stajališta temelji na nekoliko teza.

Snježana Kordić drži kako je purizam politički konstrukt koji se koristi za širenje nacionalne isključivosti. Upravo se zato purizam deklarira kao pozitivna jezična činjenica kako bi se šire mase navelo na njegovo prihvaćanje. U skladu s time, „nerijetko se veličaju starinski hrvatski leksemi za koje se tvrdi da nisu ustaški.“ (Kordić 2010: 9). Navedeni iskaz sugerira kako arhaični leksemi ipak suštinski pripadaju jednom totalitarnom režimu i njihovim povratkom žele se povratiti i neke pretenzije toga režima, prvenstveno nacionalna isključivost. Međutim, jezik se ne može poimati kao struktura svojstvena određenom režimu koja je u njegovom trajnom vlasništvu. Jezik je svezremenski, on je trajno prisutan u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, neovisno o političkim režimima koji su se izmjenjivali i s kojima on nije imao veze. Nadalje, ona naglašava kako „postoje dokazi da je jezik u totalitarnim sredinama purističkiji nego u demokratskim sredinama.“ (Kordić 2010: 11). Znakovito ili ne, ali te dokaze ne navodi. U knjizi se neprestano poziva na nacističku Njemačku, ali upitno je koliko se ona može uzeti kao relevantan primjer s obzirom da ju je na političku prirodu 40-ih godina karakterizirala isključivost prema svemu što nije bilo njemačko, pa tako i u jeziku.

Također, valja spomenuti Francusku koja je najrigidnija zemlja po pitanju purizma, a nikako ne pripada totalitarističkom kontekstu.

Autorica u knjizi navodi kako je najgori oblik purističke djelatnosti vidljiv u školama gdje se djeci putem udžbenika, ali i usmenom predajom, sugerira korištenje domaćih riječi. U navedenom se ne vidi spornoga s obzirom da je temeljna svrha predmeta *Hrvatski jezik* ovladavanje hrvatskom jezičnom normom, a ne nekom drugom. Ona smatra da do navedenoga dolazi jer „kroatisti vjeruju kako je njihova sveta dužnost štiti i čuvati materinski jezik jer je kod lingvista u službi nacizma jezik uzdignut na prijestolje božanstva.“ (Kordić 2010: 14). Izneseno je zapravo opis prirode poziva onoga koji se hrvatskim jezikom bavi. On se trajno obvezuje doprinositi čuvanju, širenju i razvoju hrvatskoga jezika, baš kao što liječnik vjeruje da je njegova sveta dužnost čuvati i štiti svaki ljudski život. Spomenute kroatiste dovodi u vezu s totalitarnim pravnicima, lingvist je čuvar zakona u jeziku, baš kao što je i pravnik u totalitarizmu. Ne vidi se smisao navedene usporedbe, ali čuvanje zakona u jeziku nužno je kako se ne bi izgubila njegova osnovna svrha, a to je komunikacija. Nepridržavanjem pravopisnim i gramatičkim normama, moglo bi doći do brojnih nesporazuma među govornicima. Vrlo je znakovita upotreba leksema „kroatist“ u knjizi. Naime, autorica ga koristi u smislu izrazito negativnog, krajnje radikalnog, vjerojatno zaboravljajući da je i sama kroatist.

Za autoricu je znak purizma u jeziku, znak nacionalizma. To vidi u provođenju desrbiziranja jezika i uklanjaju knjiga iz knjižnica pisanih na ćirilici, zanemarujući činjenicu da je službeno pismo u Hrvatskoj latinica i da se sukladno tomu djela moraju tiskati na spomenutom pismu. Navedeno nije vođeno kriterijem isključivosti, već kriterijem razumijevanja te činjenice da mnogi govornici ne znaju čitati ćirilicu.

Snježana Kordić zaključuje kako Hrvatska u svojoj prošlosti nije bila puristička zemlja i da to potvrđuju brojne posuđenice u jeziku. Navedeno stajalište proširuje i na čitav europski prostor. Međutim, prisutnost posuđenica ne može biti znakom purizma ili antipurizma. One su neizbježne u jeziku zbog brojnih kontakata koje ostvaruje s drugim jezicima. Ključno je pitanje njihove količine, odnosno koliko je stranih leksema dobilo hrvatski ekvivalent i što bi bilo da se navedeno nije dogodilo. Zaključno valja istaknuti kako Snježana Kordić purizmu pristupa više kao sociolog, a ne kao lingvist te u potpunosti zanemaruje jezične kriterije.

4. PURIZAM U EUROPSKIM JEZICIMA

Purizam je kao jezična pojava sveprisutna u svim europskim jezicima. Oni se isključivo mogu razlikovati po stupnju njegove zastupljenosti i razlozima zbog kojih se pojavljuje. Purizam se gotovo uvijek pojavljuje u situacijama kada se određeni jezik osjeti ugroženim od nekog drugog jezika. Tada se javlja purizam kao mehanizam očuvanja jezika što je osobito važno i za očuvanje osjećaja pripadnosti nekom narodu ili kulturi. Međutim, posve je nepobitna činjenica da se purizam detektira u svim europskim jezicima i stoga se ne može pripisivati isključivo hrvatskome jeziku. Zanimljivo je promatrati njegovu pojavnost u velikim jezicima za koje se nerijetko vjeruje da uopće nisu ugroženi i da ondje potrebe za purizmom nema. Međutim, aktualna jezična stvarnost pokazuje na posve drugačiju situaciju. Govornici svih jezika našli su se pod enormnim utjecajem masovne kulture i medija koji su preplavili gotovo sve zemlje Europe. Budući da je medijski i kulturološki najviše zastupljen engleski jezik, upravo je on postao činjenica od koje se žele obraniti brojni drugi jezici. Upravo se zato često naglašava kako purizam nije opstao u engleskom jeziku jer se on nikada nije našao u situaciji ugroze, već baš suprotno, on je taj koji vrši utjecaj na druge jezike. S obzirom na purizam, zemlje se u Europi dijele na one s vrlo rigidnom jezičnom politikom, one koje zauzimaju nešto liberalniji stav te zemlje koje su potpuno indiferentne naspram njemu. Velika većina europskih zemalja svjesna je uloge purizma kao granice utjecaja stranih jezika. Neminovna je činjenica da je nemoguće u potpunosti spriječiti doticaj stranih riječi u matični leksik, ali se svakako može svesti na prihvatljive razmjere, a upravo tome teži purizam.

U nastavku rada daje se pregled purističkih djelovanja u nekoliko europskih zemalja kako bi se izvršila adekvatna usporedba s hrvatskim jezikom. Navedeno će omogućiti propitkivanje sve prisutnijih i vrlo aktualnih glasova o hrvatskome jeziku kao jeziku s vrlo izraženom purističkom tendencijom. Krenut će se od susjednih zemalja.

4.1. Srbija

Propitkujući purizam u srpskom jeziku, nerijetko se mogu čuti pismeni i usmeni glasovi kako on nije niti malo purističan te da prema purizmu zauzima potpuno indiferentan stav. Navedeno se najčešće tumači vrlo razvijenom sviješću o isprepletenosti jezičnog razvoja ponajprije sa zemljama s kojima je Republika Srbija dijelila političku i kulturološku prošlost. Navedeno se najbolje vidi u činjenici „povijesnog otpora germanizaciji u hrvatskom i slovenskom jeziku, dok je srpski jezik na germanizme gledao kao na znak kulture.“ (Mamić 1985: 99). U novije se vrijeme sa srpske jezikoslovne strane čuju iskazi besmislenosti purističkog zahvata jer isključivanjem leksema stranog podrijetla iz jezika, od njega gotovo da i ne bi ostalo ništa. Iz navedenih razloga srpski jezikoslovci naglašavaju kako je srpski jezik otvoren stranim utjecajima i da je purizam u spomenutom jeziku potpuno neučinkovit. Srpska jezikoslovna praksa utoliko ne vide smisao purifikacije hrvatskoga jezika s izraženom pretenzijom isključivanja brojnih srbizama. Upravo zbog prošlosti što su dijele te dvije zemlje, prisutnost brojnih srbizama je očekivana, a uz to su toliko srasli s domaćim izrazima da se gotovo više ne prepoznaju kao strani. Međutim, i ovdje na umu valja imati činjenicu kako jezična norma uvijek daje prednosti domaćim tvorbenim mogućnostima nad onim stranim. Kada je riječ o srbizmima, svakako treba voditi računa o generacijskim smjenama, odnosno činjenici da stariji govornici hrvatskoga jezika u većoj mjeri razumiju izraze srpskog standardnog jezika, ali s mlađim generacijama to nije slučaj. Istraživanje provedeno među pripadnicima upravo te mlađe generacije pokazuje kako oni ne razumiju srbizme poput *vonjala*, *gortan*, *đusla*, *žilište*. Kada bi se navedeni leksemi zadržali u hrvatskome jeziku, u nekim bi situacijama komunikacija bila narušena čime se izravno gubi svrha jezika.

Dakle, evidentno je da se srpski jezik okarakterizirao kao puristički indiferentan. Međutim, postavlja se pitanje je li to u jezičnoj praksi uistinu tako. U skladu s tim valja proučiti nekoliko povijesnih i aktualnih činjenica. Zanimljivo je istraživanje što ga je provela Branka Drljaća Margić. Ona je, naime, sagledavala udio engleskih elemenata u srpskoj i hrvatskoj reklamnoj produkciji te je došla do sljedećih rezultata:

	Hrvatski jezik	Srpski jezik
Broj reklama na engleskome jeziku	31	39
	13,5%	14,6%
Broj reklama s engleskim elementima	109	124
	47,4%	46,4%
Broj reklama na hrvatskome jeziku u hrvatskim tiskovinama, odnosno na srpskome u srpskima	74	87
	32,2%	32,6%
Broj reklama u kojima nema teksta	15	15
	6,5%	5,6%
Broj reklama na nekom četvrtom jeziku	1	2
	0,4%	0,7%
Ukupan broj reklama	230	267

Rezultati prikazani u tablici mogu se tumačiti dvojako: ili hrvatski jezik nije toliko purističan i zatvoren kako to srpski jezikoslovci nerijetko tumače ili srpski jezik nije toliko otvoren kako se navodi u prethodnom dijelu jer bi rezultati istraživanja u ova dva jezika trebali biti drastično različiti, a ne nezamjetno kako je vidljivo. Upravo srpski jezik prednjači udjelom domaćih leksema u reklamama, pa navedeno istraživanje upućuje na jaz koji se nerijetko javlja između percepcija što ih jezikoslovci imaju o purizmu i aktualne jezične stvarnosti koja je najbolje vidljiva upravo uvidom u svakodnevne komunikacijske prakse. Zaključiti se može da srpski jezik svjesno gaji indiferentan stav prema purizmu, ali nesvjesno vrši selekciju leksema na strane i domaće pri čemu češće prednost daje domaćim leksemima.

Važno je obratiti pozornost i na zaključke do kojih je došao Mile Mamić sagledavajući hrvatski, srpski i slovenski jezični purizam u rječniku *Jurdisch-politische Terminologie*, tiskanom u Beču 1853. U njemu se nalazi popis njemačkih pravnih i političkih naziva koji su prevedeni na slovenski, hrvatski i srpski. Mamić prepoznaje osnovnu težnju za zamjenom europeizma domaćom riječi u sva tri jezika. Međutim, važno je naglasiti kako je europeizmima najotvoreniji bio slovenski jezik, potom slijedi srpski jezik, a najmanje otvoren bio je hrvatski jezik „u skladu sa svojom višegodišnjom tradicijom kojoj je purizam bio bitno

obilježje.“ (Mamić 1895: 105). Uočava se tendencija k otvorenosti srpskoga jezika, ali ne u apsolutnoj mjeri.

Na kraju valja još istaknuti da Republika Srbija posjeduje i Zakon o jeziku u kojem među ostalim stoji: „Službenom upotrebom jezika i pisama, u smislu ovog zakona, smatra se i upotreba srpskog jezika i pisama u radu javnih preduzeća i javnih službi, kao i u radu drugih organizacija kad vrše poslove utvrđene ovim zakonom.“ Međutim, ključan je podatak da se u zakonu navode i kaznene odredbe za sve koji ga se ne budu pridržavali: „Novčanom kaznom od 20.000 do 1.000.000 dinara kazniće se za privredni prestup preduzeće, ustanova ili drugo pravno lice koje istakne, odnosno ispiše firmu protivno odredbama člana 20. ovog zakona. Za privredni prestup iz stava 1. ovog člana kazniće se i odgovorno lice u pravnom licu novčanom kaznom od 4.000 do 70.000 dinara.“¹

Sve izneseno potiče na promišljenije o srpskoj purističkoj indiferentnosti. Sama činjenica da se zakonom propisuju novčane kazne za sve one koji tvrtku istaknu ili ispišu na stranom jeziku, ukazuje da ovdje po srijedi nikako nije i ne može biti indiferentnost, nego čisti purizam.

4.2. Slovenija

U prethodnom je poglavlju bilo riječi o rječniku *Jurdisch-politische Terminologie*, tiskanom u Beču 1853., a u kojem se nalazi popis njemačkih pravnih i političkih naziva koji su prevedeni na slovenski, hrvatski i srpski. Provedeno istraživanje pokazuje kako je prema europeizmima najotvoreniji bio slovenski jezik pa autor zaključuje: “začuduje velika otvorenost slovenskog jezika europeizmima. On je čak na prvom mjestu, što znači da je kasnije slovenski jezik primio jače purističko obilježje i postao najpurističkim od sva tri jezika.“ (Mamić 1985: 107).

Evidentno je da je slovenski jezik prošao put od otvorenog jezika prema zatvorenom purističkom jeziku. Razlog tomu mogle bi biti različite turbulentne povijesne prilike koje su slovenski jezik stavile u poziciju ugroženosti. Dakle, slovenski je jezik danas izrazito purističan te je 2004. donesen i *Zakon o javni rabi slovenščine*. U njemu stoji: „Republika Slovenija zagotavlja status slovenščine z dejavno jezikovno politiko, ki vključuje skrb za

¹ http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_sluzbenoj_upotrebi_jezika_i_pisama.html (Preuzeto 3. 6. 2017.).

zagotovitev pravnih podlag njegove rabe, za stalno znanstvenoraziskovalno spremljanje jezikovnega življenja in za širjenje jezikovne zmožnosti ter skrb za razvoj in kulturo jezika.“² U navedenom se najbolje očituje briga Republike Slovenije za vlastiti jezik te unutar spomenutog zakona vrlo jasno definira upotrebu jezika fizičkih i pravnih osoba u različitim komunikacijskim okolnostima. Istovremeno propisuje vrlo visoke novčane kazne za sve one koji se zakona ne bi držali.

4.3. Mađarska

Mađarska se ubraja u grupu zemalja koje gaje izrazito senzibilan odnos prema jeziku. On se očituje u neprekidnoj brizi i skrbi za jezik koja je nerijetko inicirana i od strane samih govornika. Ona već gotovo tradicionalno zauzima puristički stav u jeziku. Kao i u većini slučajeva, i ovdje je došlo do njegove afirmacije prvenstveno iz povijesnih razloga. Tako je bilo i četrdesetih godina 20. stoljeća kada je znakovit utjecaj na Mađarsku imao Sovjetski Savez. Sve je to dovelo do dubljeg promišljanja o jeziku i načinu na koji se može zaštititi. Tako su se „već dvadesetih i tridesetih godina pojavili rječnici kojima je bila svrha očistiti mađarski jezik od stranih izraza.“ (Turk 2013: 109). U novije vrijeme pojavile su se brojne reakcije na mnoštvo anglizama koji su zavladao jezikom, osobito u sportskom svijetu. Sve je rezultiralo „pokretom otpora anglizmima i njihovom zamjenom domaćim izrazima ili kalkovima.“ (Turk 2013: 109). Budući da su pokret započeli novinari i komentatori Radio Budimpešte, ne može se ne primijetiti kako se u svijest govornika mađarskog jezika duboko usjekla briga o jeziku i potreba za njegovim oslobođenjem od stranih utjecaja. Mađarska je po tome itekako puristička zemlja, ali se purizam ne očituje kao ksenofobičan. Zanimljiv je podatak da govornicima mađarskoga jezika na raspolaganju stoje i telefonske linije koje im nude pomoć oko jezičnih nedoumica. Mađarska, jednako kao i Slovenija i Srbija, posjeduje jezični zakon koji je stupio na snagu 2001. godine. Njime se obvezuje zamjena stranih riječi domaćim izrazom što se mora i grafički naglasiti.

² <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3924> (Preuzeto 4. 6. 2017.).

4.4. Italija

Italija je poprilično mijenjala smjer u jezičnom purizmu. On ima veoma dugu tradiciju, ali s naglaskom na period ujedinjenja Italije kada je bio veoma rigidan. Tada se osobito naglašavala „važnost jezika kao pokazatelja nacionalnog identiteta, a posljedica je bila veliki otpor prema utjecaju stranih jezika koji šteti jezičnoj čistoći i nacionalnom ponosu.“ (Turk 2013: 111). U tom periodu oko 1874. godine, vlada je uvela stroge naredbe o uklanjanju svih natpisa na stranim jezicima. Oni koji se navedenoga ne bi pridržavali, plaćali bi veoma skupe poreze. U periodu totalitarizma očitovao se purizam koji je G. Thomas nazvao ksenofobičnim. On nije bio rezultat primarnog odabira vlastitih tvorbenih mogućnosti umjesto onih stranih, već se radilo o preziru prema svemu inozemnom. Taj primjer najbolje pokazuje kako je vrlo opasno današnje purističke pojave u pojedinim zemljama nazivati ksenofobičnima.

Nakon pada totalitarnog režima 1945. godine, Italija i njezini jezikoslovci odlučili su zauzeti nešto liberalniji stav prema stranim izrazima u jeziku. Međutim, nije trebalo proći mnogo vremena da Italija počne trpjeti direktne posljedice navedene odluke. Naime, talijanski je jezik zahvatio val anglizama u tolikoj mjeri da je nastao tzv. „miješani stil koji se naziva italese.“ (Turk 2013: 112). Zagovaratelji purizma smatraju da je navedeno posljedica velikog utjecaja masovnih medija koji obiluju anglizmima i nespremnosti samih govornika talijanskog jezika da im se odupru.

4.5. Francuska

Svojom dugom purističkom poviješću Francuska se nametnula kao svojevrsni simbol purizma. Prve purističke tendencije vidljive su već u 18. stoljeću kada se sustavno pristupilo promatranju utjecaja anglizama na francuski jezik. Tada se isticala potreba njihove zamjene francuskim riječima i to na svim leksičkim poljima. Republika Francuska je od tada pa sve do danas osnovala velik broj odbora i vijeća koji brinu o jeziku, ali ipak glavnu riječ ima Francuska Akademija. Upravo je u okviru njezina djelovanja stvoreno na tisuće francuskih ekvivalenata koji su trebali doći na mjesto anglizama. Nerijetko se ističe kako je francuska bojazan od anglizama neopravdana i da je u engleski jezik također pritekao velik broj francuskih leksema. Međutim, evidentno je kako engleski jezik ipak ima primat u međunarodnoj komunikaciji te da je francuski kao jezik diplomacije danas u njegovoj sjeni.

Francuska je itekako svjesna da bi indiferentnim stavom prema posuđivanju u jeziku, stabilnost francuskoga jezika bila ozbiljno ugrožena te da bi došlo do velikog vala anglizama koje bi govornici počeli doživljavati kao domaće lekseme. Upravo je zato donesen veoma rigorozan jezični zakon kojim se propisuju veoma visoke kazne za svako nepoštivanje njegovih odredaba u javnoj upotrebi. Navedeno znači da ne postoji mogućnost pokretanja tvrtke ili obrta koji bi u nazivu imali stranu riječ, ali i u bilo kojem drugom obliku javne komunikacije.

Mnogi će reći kako se unatoč jakim purističkim tendencijama, uporaba anglizama nije suzbila na mnogim mjestima, ponajprije u žurnalistici. Međutim, može se postaviti pitanje što bi se tek dogodilo kada Francuska ne bi nastupala ovako strogo prema upotrebi jezika? Upravo se na primjeru francuskoga jezika, koji je jedan od većih europskih jezika, vidi koliko je snažan utjecaj engleskoga jezika i koliko se s tim utjecajem teško boriti. Moglo bi se reći da je francuski svojevrsno upozorenje ostalim zemljama koje ne pokazuju odviše brigu prema jeziku. Jedna od takvih zemalja svakako je i Hrvatska. Dok gotovo sve zemlje u okruženju posjeduju jezične zakone, ona takvog zakona nema. O problematici navedenog više će riječi biti u nastavku.

Purizam je prisutan još u brojnim zemljama Europe kao što je Poljska, Island, Njemačka, Španjolska, Rumunjska, Turska, Danska, Švedska, Norveška, Finska.

5. PURIZAM U HRVATSKOME JEZIKU

Hrvatska se ubraja u zemlje s dugom purističkom tradicijom. Opravdanost se navedenome pronalazi u činjenici da je Hrvatska gotovo kroz čitavu povijest bila sastavnim dijelom neke državne zajednice, odnosno nije bila samostalna. To je značilo neprestan utjecaj stranih jezika kojima su se Hrvati bili prisiljeni služiti. Razvidan je veliki utjecaj talijanskog, mađarskog, njemačkog, turskog i srpskog jezika kroz povijest. O navedenom svjedoči i knjiga Milana Moguš, *Povijest hrvatskoga jezika*, koja daje uvid u višegodišnju borbu hrvatskoga jezika s procesima mađarizacije, germanizacije, talijanizacije, srbizacije koji su joj bili izravno nametnuti. Može se reći kako je sve to izrodilo traumu koja se izravno afirmirala kao purizam. Međutim, valja istaknuti kako se unatoč turbulentnim povijesnim jezičnim okolnostima, hrvatski jezik i dalje ne ubraja u rigidne, već umjereno purističke jezike.

U hrvatskim se sredstvima javnog priopćavanja nerijetko mogu čuti teze kako je purizam *desničarski projekt*³ kojemu je izvor i uvir ksenofobija i nacionalna isključivost. Također, purizam se hrvatskome jeziku često pripisuje kao etiketa koja je samo njemu svojstvena, a prethodno poglavlje jasno pokazuje kako se purizam javlja u svim zemljama okruženja, ali i mnogim drugim zemljama Europe i to u znatno rigidnijem obliku. Međutim, valja naglasiti kako hrvatski jezik gaji umjereno puristički stav prema posuđenicima, neologizmima, kalkovima i dijalektizmima. Razvidno je kako se iz jezika pokušavaju isključiti i elementi koji mu primarno pripadaju (dijalektizmi). To je ujedno i razlog zašto se o purizmu ne može govoriti kao o desničarskom projektu s ciljem nacionalne isključivosti.

³ <http://www.lupiga.com/vijesti/jezik-i-konzervativizam-nije-tesko-vidjeti-da-je-jezicni-purizam-desni-politicki-projekt> (Preuzeto 4. 6. 2017.).

5.1. Odnos prema posuđenicama

Purističke tendencije najvidljivije su u odnosu prema posuđenicama. Razlog tomu je svakako prethodno spomenut višegodišnji utjecaj stranih jezika u veoma turbulentnim povijesnim okolnostima. Upravo se zato pojava jezičnog purizma u Hrvatskoj treba promatrati u vremenskim okolnostima, odnosno potaknuli su ga „nacionalni razlozi kao djelotvorna obrana od strane jezične, kulturne i nacionalne opasnosti.“ (Turk 2013: 116). Utjecaj stranih jezika razvidan je već od samih početaka hrvatske povijesti. O tomu se pisali i najveći hrvatski književnici koji su zagovarali upotrebu hrvatskoga jezika i svojim se stvaralaštvom oštro borili protiv nametnutih utjecaja drugih jezika.

Jezik koji je prvi izvršio utjecaj na hrvatski bio je upravo latinski i te su posuđenice najbrojnije. Može se reći kako purističko protivljenje ovim posuđenicama nije toliko izraženo i to vjerojatno zato što se latinski jezik smatra kolijevkom europske kulture. Purističko se protivljenje ponajviše ogleda u borbi protiv turcizama, germanizama, hungarizama, talijanizama, srbizama i aktualnih anglizama.

Dug period Osmanlijske okupacije rezultirao je vrlo jakim purističkim tendencijama u 18. stoljeću. „Purizam u 18. stoljeću može se uočiti kako kod dubrovačkih, tako i kod slavonskih pisaca. Osnivanjem Slavenske akademije kojoj je svrha bila da se bavi jezičnim problemima javlja se poseban i organiziran interes za jezik. Njezin član Đuro Matijašević smatra da jezičnu riznicu treba obogaćivati riječima iz slavenskih jezika. Želja za jezičnom čistoćom uočava se i kod dubrovačkog leksikografa Ardelija Della Belle koji u svom rječniku iz 1728. ima mnogo prevedenih, kalkiranih riječi.“ (Kostanjevac, Tomas 2010: 236). Mnogi osobite purističke pretenzije prepoznaju i u djelu *Satir iliti divlji čovjek*, Matije Antuna Relkovića. On ima izrazito negativan stav prema turcizmima što valja promatrati kroz prizmu povijesnih okolnosti. Turci su uvelike naštetili slavonskom području te se svako njihovo nasljeđe odbacivalo. Međutim, Relkovićev se „puristički rad ne može ograničiti samo na nastojanje oko čišćenja jezika od stranih elemenata, već njega treba gledati i u njegovu nastojanju da osposobi jezik da što samostalnije bolje udovolji različitim komunikacijskim situacijama.“ (Samardžija 2004: 45).

Zbog nametnutih procesa germanizacije, mađarizacije i talijanizacije, u Hrvatskoj se razvio negativan stav i prema posuđenicama iz navedenih jezika. Jednako je i s posuđenicama iz

srpskoga jezika koje su se odbacivale primarno zbog „negativnog položaja hrvatskoga jezika u Kraljevini SHS.“ (Turk 2013: 116).

5.2. Odnos prema neologizmima, kalkovima i dijalektizmima

Kada se govori o purizmu, gotovo se uvijek ističe njegovo protivljenje posuđenicama, a zaboravljaju su neologizmi, kalkovi i dijalektizmi prema kojima purizam također ima negativan stav. Neologizmi i kalkovi doprinose bogaćenju jezika, ali često dolazi do njihove prevelike produkcije za kojom nema potrebe u jeziku. „Otpor prema neologizmima i kalkovima osobito se javio u drugoj polovici 19. stoljeća kada se oblikovalo hrvatsko znanstveno nazivlje.“ (Turk 2003: 117). Puristi su smatrali da su mnogi od njih nepodobni, ali unatoč tome mnogi od njih su se do danas održali u jeziku.

Odabir štokavskoga narječja kao osnovice hrvatskog standardnog jezika, označio je purističko protivljenje kajkavizmima i čakavizmima. Međutim, oni su tada evidentno zanemarili činjenicu kako štokavsko narječje nije jednako standardu, odnosno da i ono ima jednaku dijalektološku vrijednost kao i kajkavsko i čakavsko narječje. Unatoč protivljenju, danas u hrvatskom standardu postoje „brojni kajkavski i čakavski izrazi poput tjedna, propuha ili spužve.“ (Turk 2013: 118).

6. JEZIČNO POSUĐIVANJE

Pojedini su jezici autonomni i polifunkcionalni sustavi kojima se koriste njihovi govornici. Međutim, iz više jezičnih i izvanjezičnih razloga, oni se trajno nalaze u stalnom dodiru. Takvi se dodiri izravno afirmiraju kao jezično posuđivanje. Riječ je o „svakom preuzimanju neke jezične jedinice iz jednog jezika u drugi. Jedinice koje se posuđuju najčešće su riječi, ali mogu se posuđivati i višerječne sveze ili čitave sintaktičke konstrukcije.“ (Hudaček 2005: 206). Dakle, posuđivanje se najčešće javlja na leksičkoj razini i rezultat su navedenog posuđenice kao riječi stranog podrijetla koje su se u većoj ili manjoj mjeri prilagodile hrvatskome jeziku. U okviru se purizma javlja negativan stav prema posuđenicima zbog osnovnog pravila davanja prednosti domaćoj, a ne stranoj riječi, ali i pravila o izbjegavanju upotrebe novotvorenica ili prevedenica te prevedenih izraza iz drugog jezika.

Do jezičnog posuđivanja dolazi iz unutarjezičnih i izvanjezičnih razloga. Unutarjezični razlozi posuđivanja prepoznaju se kao tzv. „rupe u sustavu, tj. nemogućnost jezika da za potrebni pojam pronade odgovarajuću riječ.“ (Hudaček 2005: 206). Kao primjer može se navesti anglizam *intervju* za koji u hrvatskome ne postoji adekvatna zamjena. Puristi nerijetko nameću izraz *razgovor* kao ekvivalent, ali on u potpunosti ne odgovara prirodi i značenju leksema *intervju*. Izvanjezični razlozi posuđivanja javljaju se iz brojnih političkih, tehničkih i zemljopisnih razloga. Tehnologija se u svijetu razvija velikom brzinom te se gotovo svakodnevno javljaju nove pojave koje je potrebno imenovati. Jezik često ne stiže iznjediti vlastiti izraz za nju pa preuzima već gotov izraz iz jezika zemlje iz koje tehnološki proizvod dolazi. Međutim, kada je riječ o posuđivanju iz izvanjezičnih razloga, svakako treba spomenuti pomodarstvo. Govornici nerijetko iskazuju želju za pokazivanjem vlastitoga znanja iz više jezika ili jednostavno „žele biti drugačiji od drugih.“ (Hudaček 2005: 207). Upravo se zbog pomodarskih tendencija kod nekih govornika hrvatskoga jezika, osobito govornika mlađe dobi, sve češće prepoznaju anglizmi poput *stage*, *styling*, *cool*, *thanks*. Navedeni se izrazi ne prilagođavaju hrvatskome jeziku niti na jednoj jezičnoj razini. Purizam veoma burno reagira na ovakve primjere smatrajući ih bespotrebnima. Svakodnevnom se upotrebom ovih izraza u jeziku, oni sve češće prepoznaju kao postojan dio komunikacije govornika hrvatskoga jezika.

Jezično posuđivanje može biti leksičko, fonološko, morfološko, sintaktičko i semantičko. Zbog prirode ovoga rada, naglasak se stavlja na leksičko posuđivanje koje je ujedno najčešći oblik jezičnog posuđivanja.

4.1. Leksičko posuđivanje i posuđenice

Leksičko je posuđivanje najčešći oblik jezičnoga posuđivanja. Do njega najčešće dolazi iz potrebe „imenovanja novih pojmova, zajedno s novim predmetima i idejama.“ (Turk 2013: 36). Iz tog se razloga u jeziku afirmiraju posuđenice kao leksemi koji su posuđeni iz stranoga jezika. One se mogu podijeliti s obzirom na jezik iz kojega dolaze te s obzirom na stupanj uklopljenosti u hrvatski jezik. Puristi različito gledaju na pojedine posuđenice s obzirom na kontekst i svrhu pojavljivanja. Međutim, posebno negativno reagiraju na posuđivanje iz pomodarstva. Povijest jezika pokazuje i na brojne posuđenice koje su bile rezultat potvrđivanja određenog jezika kao prestižnog ili uglednoga. „Poznato je da je talijanski jezik u doba renesanse utjecao na mnoge jezike. U XVII. I XVIII. stoljeću europski su jezici posuđivali od klasičnih jezika, a tu je ulogu u XX. stoljeću preuzeo engleski jezik.“ (Turk 2013: 36). Vidljivo je kako leksičko posuđivanje uvelike ovisi o društvenom kontekstu, ali i kontaktima što ga određen jezik ostvaruje s drugim jezicima.

4.1.1. Posuđenice prema podrijetlu

Povijest hrvatskoga jezika bilježi različite utjecaje brojnih europskih jezika. Njihova prisutnost očitovala se prvenstveno zbog jakih političkih, povijesnih i kuturoloških veza što ih je Hrvatska ostvarivala s dotičnim zemljama. Kao rezultat spomenutih kontakata, u hrvatskom su jeziku kao ostavština ostali brojni leksemi koji se danas predstavljaju kao internacionalizmi ili europeizmi. Riječ je „o međunarodnim riječima, najčešće grčkog ili latinskog podrijetla, koje se nalaze u svim, mnogim ili bar većini europskih zemalja.“ (Hudeček 2005: 211). Njihov se broj neprestano povećava u svim europskim jezicima, pa tako i u hrvatskome jeziku, ali će puristi nerijetko naglasiti kako u situacijama gdje postoji hrvatska riječ, ne treba upotrebljavati internacionalizme. Međutim, upravo internacionalizmi pokazuju kako je „teško govoriti o jedinstvenoj leksičkoj normi hrvatskoga standardnoga jezika te da je prijeko potrebno govoriti o leksičkim normama njegovih funkcionalnih stilova.“ (Hudeček 2005: 212). To znači da će internacionalizmi biti vrlo česti u književnoumjetničkom, znanstveno-popularnom te razgovornom stilu. Izbjegavanje internacionalizama, antipuristi detektiraju kao purističko nastojanje i smatraju ga neopravdanim. Kao argument navode pogreške u značenju koje se javljaju zbog prisilnog istiskivanja internacionalizama i njihovom zamjenom neadekvatnim ekvivalentom.

Riječi koje podrijetlo imaju u latinskom i grčkom nazivaju se latinizmi, odnosno grecizmi. Kada je riječ o njihovoj upotrebi, purističke tendencije ne dolaze toliko do izražaja. Razlog su tome vjerojatno još uvijek prisutna uvjerenja da su spomenuti jezici, jezici kulture te znak učenosti. Upravo se zato latinske izreke nerijetko susreću u govoru, ali i pismu. Germanizmi i hungarizmi leksemi su njemačkog, odnosno mađarskoga podrijetla i u periodu snažne germanizacije i mađarizacije, bile su razvidne jake purističke tendencije za očuvanjem i čišćenjem jezika od spomenutih izraza, ali unatoč tomu, danas je prisutan velik broj germanizama i hungarizama u jeziku. Međutim, valja naglasiti kako su spomenuti izrazi u jezik pristigli u dalekoj prošlosti, ali aktualnih preuzimanja uglavnom više nema u tolikoj mjeri. Slična je situacija i s turcizmima, odnosno riječima turskoga podrijetla. Njihova se prisutnost osobito očituje na slavonskome području i razvidna je puristička tendencija njihova zamjenjivanja domaćim riječima. Turcizmi su ostali baštinom prodora Osmanlija, ali danas preuzimanja iz turskoga nema. Jednako je i s riječima srpskoga podrijetla, odnosno srbizmima. Javljaju se kao ostavština dijela povijesti koju je Hrvatska dijelila sa Srbijom. Danas postoji jaka puristička tendencija za njihovim isključivanjem iz standarda. Nešto je drugačija situacija s talijanizmima na području Dalmatinske obale i Istre. U prostoru kojim je upravljala mletačka vlast, ostali su talijanski dijalektizmi – venecijanizmi. Novije su posuđenice vrlo rijetke i tiču se uglavnom gastronomije. One imaju status europeizama.

Svakako su najaktualnija preuzimanja leksema iz engleskoga jezika, odnosno anglizmi. Oni u ozbiljnoj mjeri ugrožavaju hrvatski jezik te brojni jezikoslovci naglašavaju kako, osobito u medijima, počinju narušavati komunikaciju. Na televiziji se susreću brojni anglizmi koje govornici hrvatskoga jezika nerijetko ne razumiju. Njihova upotreba uglavnom nije opravdana, a brani se boljom prepoznatljivošću. O snažnom utjecaju anglizama najbolje će posvjedočiti upravo ovaj rad koji u prikupljenoj građi u najvećoj mjeri afirmira anglizme.

4.1.2. Posuđenice prema stupnju prilagodbe hrvatskome jeziku

Posuđenice se u hrvatskom jeziku mogu prilagođavati na više načina, odnosno za njih je karakterističan proces prilagodbe na različitim jezičnim razinama. One mogu doživjeti svoju fonološku, ortografsku, morfološku ili značenjsku prilagodbu. Također, valja naglasiti kako stav govornika prema njima nije jednak. Neke se riječi, iako u potpunosti prilagođene hrvatskom jeziku, i dalje doživljavaju kao strane. S obzirom na to u kolikoj su se mjeri

prilagodile normi hrvatskoga jezika, posuđenice se dijele na tuđice, prilagođenice, usvojenice i semantičke posuđenice. Ako se strana riječ preslikava domaćim tvorbenim jedinicama, govori se o prevedenicama ili kalkovima.

Tuđice se identificiraju kao riječi koje nisu prilagođene hrvatskome jeziku. Prilagodba nije izvršena na nekoj od jezičnih razina, ali najčešće je to pravopis. Uglavnom je riječ o zadržavanju sufikasa, suglasničkih skupova nesvojstvenih hrvatskome jeziku te dvoglasa. Primjeri koji se mogu navesti jesu leksemi *outsourcing*, *spin-off*, *show ili šou*. Ovakvih je primjera u hrvatskome jeziku mnogo. Prikupljena građa u ovom radu također pokazuje na veliki udio tuđica u onomastici.

Prilagođenice su posuđenice koje su se „naglasno, glasovno i sklonidbeno prilagodile hrvatskome jeziku.“ (Hudeček 2005: 210). Za njih se kaže da su se jednostavno prilagodile hrvatskome jeziku i njihovo strano podrijetlo govornici uglavnom prepoznaju. Njihov je izvor također uglavnom engleski jezik, a navesti se mogu primjeri poput informatike, printera ili side.

Dok se kod prilagođenica njihovo strano podrijetlo ipak još da naslutiti, takav slučaj nije s usvojenicama. Njihov stupanj uklopljenosti u hrvatski jezik je toliko visok da ih njegovi govornici više uopće ne doživljavaju kao riječi stranog podrijetla, već ih sa sigurnošću drže dijelovima hrvatskog leksičkog korpusa. Do njihove je pojave uglavnom došlo u povijesnim razdobljima vladavine drugih naroda hrvatskim područjima. Najčešće se bilježe usvojenice koje podrijetlo imaju u turskom, potom njemačkom i mađarskom, a njihova pojavnost rezultat je izostanka potrebne riječi u hrvatskome jeziku. Govornici više uopće ne prepoznaju strano podrijetlo riječi bubreg, boja, šećer (turcizmi), deka, madrac (germanizmi).

Suvremeni svijet, brzim tehnološkim napretkom, jezik neprestano postavlja pred izazov imenovanja novih pojava u društvu. U takvim situacijama, jezik nerijetko preuzima lekseme iz stranih jezika, ali ih pritom fonološki i morfološki prilagođava vlastitom jeziku. Osim toga, „nove se riječi mogu stvarati prema postojećim tvorbenim modelima određenoga jezika, prevođenjem, odnosno kalkiranjem.“ (Turk 1993: 39). Lekseme koji nastaju takvim doslovnim prevođenjem i djelomičnom reprodukcijom stranih obrazaca, neki će autori nazivati kalkovima, a neki prevedenicama. Riječ je o „hrvatskim leksemima koji nasljeđuju izraz i sadržaj leksema nekog stranog jezika.“ (Samrdžija 1995:51). U vezi se kalkova nalaže nekoliko poteškoća. Naime, ponekad je vrlo teško odrediti tipove i podtipove kalkova, ali i jezik uzor prema kojem nastaju.

U svojoj knjizi, *Jezično kalkiranje u teoriji i praksi*, Marija Turk naglašava i problem terminološke disperzije, koja je već prethodno spomenuta. Naime, kada je riječ o terminološkim paralelizmima „kalk i prevedenica, podjela treba slijediti jezične razine na kojima se kalkiranje ostvaruje.“ (Turk 2005: 64). U skladu se s time razlikuju leksički, semantički i sintaktički kalkovi. Najbrojniji su leksički kalkovi. Oni uključuju doslovne prevedenice (preslikavanje stranih obrazaca na strukturnoj i semantičkoj razini), djelomične prevedenice (djelomična reprodukcija na razini izraza ili značenja), poluprevenice (jedan dio se prevodi, a drugi prenosi u neprevedenom obliku), formalno nezavisni neologizmi (leksička inovacija kojoj je strani predložak dao poticaj da se ostvari, ali ga je jezik primalac formalno ne oponaša) i frazeološki kalk (semantička i sintaktička preslika frazema). Lingvistika jezičnih dodira iskazuje problem identifikacije kalkova. U vezi s tim, nameću se dva osnovna kriterija: „1. Riječ - uzor mora biti morfemski raščlanjiva, tj. mora se sastojati od najmanje dvaju leksičkih morfema. 2. Kalk se mora podudarati najmanje u jednom morfemu.“ (Turk 2005: 67).⁴

Kad je riječ o jezičnom posuđivanju, svakako valja spomenuti još jedan poseban tip posuđenica, a to su semantičke posuđenice. U jeziku se nerijetko bilježe situacije kada domaća riječ pod utjecajem strane riječi, uz vlastito, dobiva još i novo, dodatno značenje. Navedeno afirmira pojavu novog označioca, ali ne i označenika. Kao primjer semantičke posuđenice nerijetko se navodi leksem virus. Njegovo prvotno značenje odnosilo se na parazitski organizam koji izaziva različite bolesti. Međutim, razvojem informatike pojavili su se programi koji inficiraju kompjutorske datoteke pa se shodno tomu u rječnicima leksem *virus* pojavio u novom, upravo navedenom, proširenom značenju.

Jezično posuđivanje neizbježan je proces u kontekstu suvremenoga svijeta. Jezik nerijetko ne može pratiti njegov brz napredak te je prisiljen preuzimati lekseme iz stranih jezika s većim ili manjim stupnjem prilagodbe hrvatskome jeziku. Odnos prema posuđenicama nije jednak u svim funkcionalnim stilovima, odnosno i ovdje do izražaja dolazi jezična polifunkcionalnost. One se smatraju prihvatljivijima u razgovornom funkcionalnom stilu, nego u znanstvenom. Puristi imaju uglavnom negativan stav prema posuđenicama te inzistiraju na upotrebi domaće riječi u svakoj komunikacijskoj situaciji kada je to moguće.

⁴ Poglavlje nastaje kao parafraza poglavlja Prijedlog kalkološke tipologije i nazivlja u Turk, Marija. 2013. *Jezično kalkiranje u teoriji i praksi*. Hrvatska sveučilišna naklada. Filozofski fakultet u Rijeci. Rijeka.

Sukladnome tome, nameće se nekoliko osnovnih pravila jezičnoga purizma, kada je riječ o posuđenicama:

1. „Tamo gdje postoji dobra domaća riječ, ne treba upotrebljavati stranu riječ.
2. Tamo gdje postoji dobra standardojezična riječ, ne treba upotrebljavati istoznačnu novotvorenicu ili prevedenicu. Isto tako ne treba u jezi unositi prevedene izraze i konstrukcije iz drugih jezika.
3. Treba težiti što stabilnijoj normi standardnoga jezika.“(Hudeček 2005: 206).

7. ONOMASTIKA

„Imenoslovlje ili onomastika znanost je o imenima kao jezičnim, izvanjezičnim i nadasve kulturnim spomenicima.“ (Šimunović 2009: 15). Ona imenima ne pristupa u užem, već širem smislu. Upravo se stoga onomastika ne zaustavlja isključivo na jezičnom području, već joj je za istraživanje potreban širi povijesni, geografski te kulturološki kontekst. Sukladno tome, pojedini jezikoslovci smatraju kako onomastika zapravo nije jezikoslovna, već sociološka, psihološka ili antropološka disciplina. Međutim, unatoč onomastičkom preklapanju s drugim nejezičnim područjima, svakako ju i dalje treba smatrati jezikoslovnom disciplinom jer istraživanja u jeziku gotovo uvijek istiskuju pogled u širi kontekst koji ne pripada jeziku.

„Imena su motivirana životnom zbiljom. Nose u sebi spoznaje i sadržaje o svijetu svojega vremena.“ (Šimunović 2009: 15). Dakle, imena se očituju kao pojavnosti koje odražavaju gospodarske, kulturološke i jezične prilike nekog naroda. Upravo je zato onomastika ključna datost kada je riječ o propitkivanju purizma, njegove umjerenosti ili rigidnosti, potrebe ili bespotrebnosti. Naime, ondje gdje je prisutna jaka puristička djelatnost, najčešće se javljaju domaći antroponimi i krematonimi, a strane se riječi u imenima rijetko prepoznaju. Ona je kao disciplina u najužoj vezi s govornicima hrvatskoga jezika te izravno pokazuje na stupanj razvijenosti svijesti o mogućnostima vlastitog jezika u imenovanju. Odabir imena potvrđuje i postotak upotrebe domaćih ili stranih imena, ali je zanimljivo promotriti i način na koji se potvrđeni izbori opravdavaju.

Ovisno o predmetu bavljenja, onomastika se najčešće dijeli na antroponomastiku, koja proučava osobna imena i prezimena i toponomastiku, koja istražuje zemljopisna imena. U novije se vrijeme onomastika bavi i imenima proizvoda, objekata, tvrtki, a oni se nazivaju krematonimima.

Predmet bavljenja ovoga rada bit će upravo antroponimi i krematonimi. U nastavku rada daje se iscrpan popis imena ugostiteljskih objekata u gradovima Sisku i Rijeci. Također, navode se i imena ugostiteljskih objekata izvan Republike Hrvatske u vlasništvu govornika hrvatskoga jezika.

Prikupljenu građu sačinjavaju i antroponimi. Sagledat će se koja se imena najčešće pojavljuju kada je riječ o davanju imena djeci i to u dobnoj kategoriji do 10 godina za djevojčice i dječake. Kako bi se promotriolo dolazi li do kakvih pomaka u procesu imenovanja, uspoređuju se imena zabilježena na popisima 2001. i 2011. godine prema službenom popisu Hrvatskog zavoda za statistiku. Strukturna analiza ponuđene građe dat će odgovor na pitanje razmjera purizma u hrvatskome jeziku i je li on uopće prisutan.

7.1. Krematonimi ili nazivi ugostiteljskih objekata

Krematonimi su „vlastita imena kojima imenujemo proizvode kulturnih i društvenih tvorevina, predmete, objekte, stvari i pojave svakodnevnice.“ (Šimunović 2009: 371). Dakle, bilo je nužno imenovati spomenute pojave, ali onomastika nije raspolagala kategorijom u koju bi navedene nazive svrstala. Upravo se zato javlja krematonimija kao relativno mlada grana onomastike, a afirmira se njezina aktualnost u okvirima suvremenog društva. Pojedini autori propitkuju je li u slučaju krematonimije uopće riječ o vlastitim imenima. Takva su promišljanja rezultat činjenice da se u nekim jezicima, poput slovenskoga, povijesni događaji i blagdani pišu malim slovom. Međutim, u hrvatskom je jeziku pravilo o pisanju blagdana ili povijesnih događaja poprilično postojano što znači da se na krematonime gleda kao na vlastita imena.

Kao što je već istaknuto, krematonimija je poprilično aktualna grana onomastike. Krematonimi sve „više bujaju te razmjenom njima imenovanih proizvoda svakodnevno i nekontrolirano prelaze iz jezika u jezik.“ (Šimunović 2009: 373). Uglavnom se radi o prelascima iz gospodarski bogatijih u gospodarski siromašnije zemlje. To pokazuje i hrvatski primjer koji nekontroliranom brzinom prima krematonime kojima se imenuju nove pojave u društvu i to uglavnom s engleskog govornog područja. Petar Šimunović, stoga naglašava, kako je krematonimija vrlo slabo istražena u hrvatskome jeziku i kako bi bilo vrlo dobro pogledati koji je omjer zastupljenosti domaćih i stranih krematonima. On kritizira „izostanak državne i jezične politike koja bi morala imati svoj stav i jasne mjere svojega djelovanja kako je u drugim zemljama i drugim jezicima.“ (Šimunović 2009: 377). Nameće se dojam kako se Hrvatska, u jezičnom smislu, nije posve dobro snašla usred surovog merkantilizma, terora kapitalizma i ulaska stranog kapitala. Rezultat su brojni krematonimi iz stranih jezika.

Valja napomenuti kako krematonime treba proučavati u skladu s funkcijama koje imaju:

- a) „identifikacijsku u prepoznavanju pojedinih proizvoda duhovne i materijalne kulture koje imenuju,
- b) promidžbenu s obzirom na sudbinu, svrhovitost i plasman proizvoda na koji se krematonim odnosi,
- c) estetsku u kojoj je važna grafijska i fonijska slika imena s obzirom na izgled i sadržaj objekta koji se predstavlja.“ (Šimunović 2009: 377).

Kao što je već istaknuto u prethodnom dijelu, Petar Šimunović ističe potrebu proučavanja krematonima kako bi se uvidio omjer stranih u odnosu na domaće krematonime. U nastavku se rada upravo iz tih razloga navodi prikupljena građa krematonima, a koji predstavljaju nazive ugostiteljskih objekata u gradu Sisku i Rijeci. Također, donose se i krematonimi iz europskih gradova u kojima obitavaju Hrvati. Dobiveni rezultati pokazat će aktualnu situaciju na terenu te će upućivati na prisutnost ili odsutnost purističke svijesti kod govornika.

Istraživanje se temelji na građi koju sačinjavaju nasumično odabrani ugostiteljski objekti.

7.1.1. Krematonimi u gradu Sisku

- Academia
- Black and White
- Banana
- Barun
- Cubano
- Coctail
- Čajdžinica Džennet
- Default
- Dioniz
- Dora
- Elephant
- Ex bar
- Fluid
- Gaj
- Garden
- Gema
- Golden years
- Greenbar
- Gymnasium
- Siscia
- Journal
- Kelt
- Kod Taleta
- Lojzek
- LLoyd
- Lucija
- Moon
- Most
- Neo bar
- Panonija

- Petica
- Pinki
- Plavi
- Poodroom
- Riva
- River
- San
- Skwhat
- Sky bar
- Smiley
- Stari grad
- Stara Klet
- Tratoria
- Tri Jagode
- Tropico
- Voodoo
- 004⁵

⁵ Grada preuzeta s <http://www.mojatvrtka.net/lokacija/sisacko-moslavacka/44000-sisak/44000-sisak/6/> (Preuzeto 7.6.2017.) i <http://uosk.hr/> (Preuzeto 7.6.2017.).

7.1.2. Krematonimi u gradu Rijeci

- Bačva
- Boa
- Bonaca
- Boonker
- Code
- Cont
- Continental
- Cukaricafe bar
- Discovery bar
- Docker bar
- Dnevni boravak
- Filodrammatica
- Fiorelo
- Fiume
- Flumen
- Gardens
- Gold
- Gradina
- Gvardijan
- Kamov
- Karolina
- Kings Cafe
- Konoba Blato
- Kosi Toranj
- Kraš
- Lobby
- Lovorka
- Le Monde
- Mali Caffè

- Maslina
- Modesto
- Molo Longo
- MOnuMENTO bar
- Morčić
- Mystiqe club
- Na Kantunu
- Na Sušaku
- Nad Urom
- Nina
- Phanas pub
- Pommery bar
- Pepe Roso
- Priroda i Društvo
- Putniku
- Red Hot
- Relax
- Sky bar
- Sorriso
- Spagho
- Tarsa
- Trsatika
- Tunnel⁶

⁶ Građa preuzeta s <http://www.mojatvrtka.net/trazi/5100%20Rijeka//> (Preuzeto 7.6.2017.)

7.1.3. Krematonimi u gradu Berlinu (hrvatski restorani u Berlinu)

- Blaue Laguna
- Magnifica
- Monaco
- Split
- Zadar⁷

7.1.4. Krematonimi u gradu Berlinu (najpoznatiji berlinski kafići)

- Berliner Kaffeerösterei
- Distrikt
- Schokoladenhaus
- Schwarzes Cafe
- Zeit für Brest⁸

⁷ Građa preuzeta s http://www.berlinskimagazin.com/index.php?option=com_content&view=article&id=123:hrvatski-restorani-i-kafii-u-berlinu&catid=55:hrvatski-restorani-i-kafii-u-berlinu&Itemid=99 (Preuzeto 14.6.2017.).

⁸ Građa preuzeta s <http://www.berlinskimagazin.com/> (Preuzeto 14.6.2017.).

7.1.5. Strukturni pristup građi

U ovome se poglavlju daje tablični prikaz leksema koji se pojavljuju u nazivu ugostiteljskih objekata (krematonimi). Sagledat će se omjer domaćih i stranih riječi prisutnih u imenovanju. Kada je riječ o posuđenicama, one će biti podijeljene s obzirom na stupanj prilagodbe hrvatskome jeziku. Navedeno predstavlja pregledan prikaz koji omogućuje detaljniji uvid u građu, ali i konačno zaključivanje o iskorištavanju tvorbenih mogućnosti hrvatskoga jezika te prisutnosti istog u svijesti govornika. Nakon tablice daje se objašnjenje prikazanog jednako kao i neka tumačenja zadobivena razgovorom s pojedinim vlasnicima ugostiteljskih objekata.

7.1.5.1. Krematonimi u Sisku

	PRILAGOĐENICA	PREVEDENICA	USVOJENICA	TUĐICA	DOMAĆA RIJEČ
Academia				+	
Black and White				+	
Banana	+				
Barun			+		
Cubano				+	
Coctail				+	
Čajdžinica Dženet				+	
Default				+	
Dioniz		+			
Dora					+
Elephant				+	
Ex bar				+	
Fluid				+	
Gaj					+
Garden				+	
Gema		+			
Golden years				+	
Greenbar				+	
Gymasium				+	
Siscia				+	
Journal				+	

Kelt				+	
Lojzek					+
Lloyd				+	
Lucija					+
Most					+
Neo bar				+	+
Panonija		+			
Petica					+
Pinki				+	
Plavi					+
Podroom				+	
Riva				+	
River				+	
San					+
Skwhat				+	
Sky bar				+	
Smiley				+	
Stara Klet					+
Stari grad					+
Tale					+
Tratoria				+	
Tropico				+	
Tri jagode					+
Voodoo				+	
004					+

Tablica prikazuje nazive nasumično odabranih ugostiteljskih objekata u Sisku. Međutim, selekcija je uvjetovana kriterijem posjećenosti, odnosno prepoznatljivosti. Kada se sumiraju podaci iz tablice, vidljivo je kako se u njoj nalazi ukupno 47 ugostiteljskih objekata. Od ukupnog broja, 14 objekata donosi hrvatski leksem u nazivu, 28 tuđicu, a svega 5 donosi prevedenicu, prilagođenicu ili usvojenicu. U postotcima bi to točno značilo kako 60% ugostiteljskih objekata ne daje prednost hrvatskome leksemu, 30% donosi domaću riječ, a u 10% slučajeva detektira se prilagođena posuđenica. U kontekstu purističkoga razmatranja, navedeno ukazuje da u Hrvatskoj ne postoji svijest, a ni mehanizmi koji bi doveli do smanjenja udjela stranih riječi u imenovanju. Ukoliko se prisjeti francuskoga primjera, gdje je pojava stranog leksema u imenovanju nemoguća, utoliko se uvida kako je rigidni purizam u hrvatskome jeziku, o kojemu se nerijetko može čuti, samo iluzija.

Promatrajući tablicu, nameće se pitanje poticaja odabiru određenog naziva. Razgovor s vlasnicima nekolicine kafića potvrđuje pretpostavljenu misao o važnosti stupnja

prepoznatljivosti i estetike. I dalje postoji vrlo jako uvjerenje kako su strani leksemi lakše pamtljivi i zvučniji. Nadalje, u njima nerijetko prepoznaju ekskluzivnost. Upravo navedene činjenice navode kao ključne u svom poslovanju. Strani leksemi koji se pojavljuju isključivo su anglizmi, odnosno ne detektira se izraz iz bilo kojeg drugog jezika. Zanimljiv je podatak kako u slučajevima anglizma u nazivu ne postoji gotovo niti jedan drugi poticaj osim zvučnosti. Nadalje, na pitanje koju generacijsku skupinu žele privući, vlasnici uglavnom ističu srednju i stariju dob. Iznenaduje ih pitanje o postizanju prepoznatljivosti s obzirom na činjenicu da starije osobe uglavnom imaju poteškoće s pamćenjem i izgovorom anglizama. Upravo tu možda leži odgovor na pitanje zašto je u slučaju kafića naziva *Golden years* došlo do znakovite transformacije. Naime, on je službeno registriran upravo pod navedenim nazivom. Međutim, u Sisku ne postoji govornika koji bi ga tako nazivao. Svi se redovito služe izrazom *Zlatne godine*. Vjerojatno je riječ o pojednostavljenju naziva što su ga govornici učinili kako bi se njime lakše služili. Razvidna je jezična svijest govornika koji su spontano odbacili anglizam te se uglavnom mogu čuti sintagme poput: „idemo li u Zlatne?“ ili „idemo li u Godine?“ Budući da je riječ o kafiću s dugom tradicijom, govornici nerijetko ističu kako uz tu tradiciju bolje odgovara hrvatski, a ne engleski izraz. Upravo je ključan podatak da je riječ o ugostiteljskom objektu koji djeluje već godinama i tadašnji su govornici negativno reagirali na stranu riječ, a takve se reakcije ne prepoznaju kod mlađih govornika koji prihvaćaju nazive svih aktualnih i novih kafića u gradu.

Argument prepoznatljivosti, a samim time i argument veće posjećenosti, pobijaju primjeri objekata *Most* i *Stari grad*. *Most* je prvi kafić koji je otvoren u Sisku te ujedno ima najdužu povijest. On je i danas vrlo aktualan te ga građani rado posjećuju. *Stari grad* restoran je regionalne prepoznatljivosti i najčešći odabir Siščana kada je riječ o obiteljskim proslavama. Znakovito je kako su u oba primjera iskorištena dva simbola grada, a to su most i stara utvrda.

Kad je riječ o nazivima koji donose domaću riječ, uglavnom je odabir izvršen zbog neke anegdote, priče ili je jednostavno objekt imenovan prema imenu vlasnika. Tako je slučaj s kafićima *Lojzek*, *Tale* ili *Dora*. U vezi s dotičnim kafićima, zanimljiv je i važan podatak da od ukupnog broja kafića s domaćom riječju u nazivu, a to je 14, čak ih 10 ima tradiciju dužu od 20 godina. Navedeno bi u kontekstu ovoga rada značilo da je odabir naziva izvršen daleko prije snažnog prodora anglizama u hrvatski jezik. Govornici u to vrijeme nisu bili pod utjecajem engleskoga jezika u mjeri u kojoj su danas. Upravo je zato i prisutnost anglizama u krematonimima bila daleko manja. Umjesto njih su se pojavljivali hrvatski izrazi koji su najčešće donosili ime vlasnika ili simbol grada. Upravo je tako s preostalih pet objekata koji

su otvoreni u novije vrijeme. Vlasnik ugostiteljskog objekta *Lojzek* ističe kako je prilikom odabira imena svome kafiću razmišljao kako će, ako kafić nazove svojim imenom, svi govoriti „*idemo kod Lojzeka na piće*“, a što mu se činilo vrlo efektnim. Jednako je i s ostalim kafićima s antroponimom u nazivu.

Leksem *podroom*, koji se nalazi u nazivu jednoga od kafića, često se sagledava kao pomodnica. Nastao je spajanjem hrvatskoga prefiksa *pod* i anglizma *room* u značenju *soba*. Ovakav naziv, dotični kafić tumači njegovim smještajem, a to je upravo podrum. Na pitanje zašto nije došlo do izbora hrvatskog izraza *podrum*, vlasnik tumači kako je riječ o objektu koji je usmjeren na rock glazbu pa se uz pomoć naziva htjela istaknuti usmjerenost na izbor strane glazbe.

U Sisku djeluje objekt koji je u svojstvu kluba mladih. Njegov je naziv *Skwhat*. Cilj je spomenutoga kluba popularizacija urbanog života među mladima, odnosno alternativna kultura i alternativni izričaj. Navedeno je bila potpuna novost u gradu te se u okvirima kluba aktivno počelo razmišljati o tomu što Sisak može ponuditi svojim mladima. Upravo je tako nastala sintagma *Sisak*, što koja je u konačnici prevedena u *Sisak what*. Naposljetku je stvoren naziv *Skwhat* koji predstavlja spoj sisačke registracijske oznake, SK i engleske upitne zamjenice *what*. Zadobiveni se naziv vrlo dobro uklapao u priču kluba, a mogućnosti zamjene hrvatskim izrazom nije bilo. U klubu mladih izriču kako u procesu imenovanju uopće nisu razmišljali o davanju prednosti hrvatskim izrazima nad onim stranima. Dapače, izbor anglizma im se činio mnogo prihvatljivijim. Na pitanje bi li mogli pronaći odgovarajući domaći leksem kada bi to bilo zakonski uvjetovano, odgovaraju kako svakako bi.

Prikazani su primjeri *Podroom* i *Skwhat* ujedno i jedini u kojima dolazi do poigravanja i kombiniranja hrvatske i engleske jezične norme. Svi ostali ili izravno preuzimaju strani izraz ili u nazivu posjeduju hrvatsku riječ. Sisački primjeri krematonima vrlo jasno pokazuju kako govornici aktivno ne promišljaju o hrvatskom jeziku i njegovoj prednosti nad drugim jezicima. Budući da se u slučajevima purističkih jezika takva orijentiranost izravno projicira u jezičnu praksu, izneseni primjeri pokazuju na izostanak purističkih aktualizacija. To najbolje potvrđuju i reakcije vlasnika ugostiteljskih objekata na pitanja primata hrvatskih tvorbenih mogućnosti. Navedeno im se čini potpuno besmisleno i bespotrebno. Redovito ističu i svoje pravo odabira u imenovanju vlastitih objekata.

7.1.5.2. Krematonimi u gradu Rijeci

	PRILAGOĐENICA	PREVEDENICA	USVOJENICA	TUĐICA	DOMAĆA RIJEČ
Bačva					+
Boa				+	
Boonker				+	
Code				+	
Cont				+	
Continental				+	
CukariCafe				+	
Discovery bar				+	
Docker bar				+	
Dnevni Boravak					+
Filodrammatica				+	
Fiorelo				+	
Fiume				+	
Flumen				+	
Gardens				+	
Gold				+	
Gradina					+
Gvardijan	+				
Kamoy					+
Karolina					+
Kings Cafe				+	
Kosi Toranj					+
Kraš					+
Lobby				+	
Lovorka					+
Le Monde				+	
Mali Caffè				+	
Maslina					+
Modesto				+	
Molo Longo				+	
MOnuMento				+	
Morčić					+
Mystiqe				+	
Na Sušaku					+
Nad Urom		+			
Nina					+
Phanas Pub				+	

Pommery				+	
Pepe Roso				+	
Red Hot				+	
Priroda i Društvo					+
Relex				+	
Sky bar				+	
Sorriso				+	
Spagho				+	
Tarsa			+		
Trsatika					+
Tunel	+				

Tablica donosi prikaz nasumično odabranih 48 ugostiteljskih objekata u Rijeci. Već pri prvom pogledu vidi se kako prevladavaju tuđice u krematonimima. Njih je točno 30, što bi u postotcima značilo da čak 60% ugostiteljskih objekata daje prednost mogućnostima drugih jezika, a ne hrvatskoga. Oko 30% prednost daje domaćoj riječi, a svega 10% donosi posuđenicu u nazivu. Usporede li se podaci s prethodnom tablicom, vidi se kako ne postoji drastična razlika u postocima, odnosno u oba je grada razmjerni nekritički pristup jezičnim mogućnostima. On se očituje u obrazloženjima odabira imena objekata pojedinih vlasnika. Oni su duboko uvjereni kako prepoznatljivost ne mogu graditi uz pomoć malog jezika kao što je hrvatski. Vjeruju u zvučnost i ekskluzivnost koju donosi engleski jezik. To je osobito prisutno u Rijeci koja se nameće kao tranzitni i turistički grad kroz koji prolaze bojni turisti. Vlasnici smatraju da će, naiđu li na hrvatsku riječ u nazivu, rijetko odlučiti ući upravo u taj objekt. Anglizmi su im poznati, bliži, pa će se vjerojatno prije odlučiti za objekte koji ih koriste u nazivu. Upravo suprotno, turisti nerijetko ističu da prilikom posjeta Hrvatskoj vole posjetiti ugostiteljske objekte koji predstavljaju hrvatsku tradicionalnu ponudu, a u tom kontekstu anglizmi u nazivu izostaju jer su nelogični, ali se i takvi primjeri nerijetko javljaju. Međutim, valja naglasiti kako na odabir turista uglavnom ne utječu jezični, već neki drugi parametri.

Geografski i povijesno, Rijeka je oduvijek ostvarivala jake jezične kontakte s talijanskim jezikom. U Rijeci postoji autohtona jezična zajednica. Spomenuto se očituje i na području krematonimije. Od ukupnog broja tuđica, osam dolazi iz talijanskog jezika. To se osobito očituje u kafićima koji u nazivu žele donijeti ime grada. Jasno ističu kako bi ime *Rijeka* bilo previše banalno pa se odlučuju za talijanske ili latinske ekvivalente *Fiume*, *Flumen*. Ovdje valja naglasiti povijesni kontekst i činjenicu da se Rijeka nekada upravo zvala Fiume pa se

navedeni naziv može protumačiti kao pozivanje na riječku bogatu povijest. Izdvajaju se i primjeri poput *Sorrisa*, *Fiorela* i *Molo Longa*. Spomenuti su talijanski leksemi ujedno ono što čini razliku s primjerima u Sisku. Ondje se nailazi isključivo na anglizme i primjera iz drugih jezika nema. Zanimljiv je to podatak s obzirom da je i Sisak povijesno obilježen jezičnim kontaktima ponajviše s njemačkim i turskim, a koji u sisačkoj krematonimiji izostaju.

U nazivu jednog ugostiteljskog objekta nalazi se i jedan francuski izraz, a to je *Le Monde*. U prijevodu znači *svijet*. Vlasnici ističu prestiž i ekskluzivnost koji donosi ovakav izraz, a što ne bi ostvarili da su iskoristili hrvatski ekvivalent. Valja naglasiti da su upravo ovo najčešća opravdanja. Međutim, nerijetko se zanemaruje činjenica da sam naziv objekta u suradnji s ostalim njegovim obilježjima zadobiva posve novu zvučnost nego li ju ima bez njih.

Ostali su krematonimi koji donose neprilagođenu stranu riječ anglizmi. Oni se javljaju u najvećoj mjeri, odnosno ukupno ih je 20. Dakle, i ovdje se potvrđuje njihov snažan utjecaj, jednako kao i potpuna indolentnost govornika koji im se ne trude oduprijeti usred vlastitih uvjerenja o boljoj prepoznatljivosti koja se njima postiže, a što spada u domenu pomodarstva i nekritičkog promišljanja o jeziku i njegovoj ulozi. Kao primjeri izravnog preuzimanja anglizama bez prilagodbe hrvatskome jeziku na bilo kojoj jezičnoj razini mogu se navesti primjeri kao *Code*, *Gardens*, *Gold*, *Kings*, *Lobby*, *Pommery*, *Relax*. Njihovi vlasnici ističu kako željeni smisao nisu mogli ostvariti uz pomoć hrvatskoga jezika, odnosno njegove semantičke mogućnosti im nisu bile dovoljne.

U slučaju krematonima u Rijeci, svakako su zanimljivi oni koji donose kombinaciju hrvatskog leksema s nekom stranom riječju. Primjeri su *Cukaricafe* te *Mali Caffè*. U prvom primjeru javlja se germanizam *Cukar* koji izvorno u njemačkom glasi *Zucker*, hrvatski veznik *i* te anglizam *cafe* u kojem je došlo do ispadanja jednog fonema *f*. Dakle, riječ je o krematonimu u kojem se spajaju elementi čak tri jezika. On je najbolji pokazatelj koliko daleko može ići kreativnost vlasnika u imenovanju, a koja za jezik znači potpuno izvrgavanje njegove norme, odnosno odstupanje od iste. U primjeru *Mali caffè* spaja se hrvatski pridjev *mali* s anglizmom *caffè* u kojemu ne dolazi do ispadanja fonema *f* kao što je u prethodnom primjeru. Može se reći kako su ovakve kombinacije bespotrebne jer se njima izjednačuje više jezika, odnosno briše se granica među njima.

Ukupno 14 ugostiteljskih objekata u Rijeci potvrđuje hrvatske lekseme u nazivlju. Oni uglavnom koriste prepoznatljive simbole grada, vlastito ime ili upućuju na neko njihovo obilježje. Tako objekti *Bačva* i *Dnevni Boravak* upućuju na način uređenja, a objekt *Priroda i*

Društvo na ponudu isključivo prirodnih pića. Nadalje, često se koriste i simboli grada u imenovanju kao što je u primjeru *Trsatika, Gradina, Kosi Toranj, Nad Urom*. Kada je riječ o leksemu *ura*, valja napomenuti kako je riječ o regionalizmu njemačkog podrijetla koji izvorno glasi *Uhr*. Međutim, važno je napomenuti kako se upravo taj izraz ustalio kao naziv poznatog riječkog spomenika. Kada je riječ o vlastitim imenima, nameću se primjeri objekata *Nina, Karolina, Kamov*. Posljednji ukazuje na poznatog pisca koji potječe iz Rijeke, a to je Janko Polić Kamov. Upravo je imenovanje ugostiteljskih objekata prema poznatom piscu, osobito u gradu iz kojeg dolazi, česta praksa u svijetu.

Na kraju se može reći kako je u Rijeci razvidan jezični pluralizam na planu krematonimije. Detektiraju se i miješaju elementi više jezika, a ne isključivo engleskoga kako je u primjeru grada Siska. Razlozi su geografske, povijesne i kulturološke prirode. Različitost koju Rijeka njeguje svakako se očituje i u jeziku.

7.1.5.3. Krematonimi u gradu Berlinu

Kada je riječ o krematonimima u Berlinu, razvidne su dvije kategorije. Prva se dotiče ugostiteljskih objekata koji su vlasništvu izvornih govornika hrvatskoga jezika, a druga objekata u vlasništvu izvornih govornika njemačkoga jezika. Posljednja se kategorija nudi kako bi se mogao usporediti stupanj jezične svijesti kod dvije potpuno različite skupine govornika. Kategorija ugostiteljskih objekata u vlasništvu izvornih govornika hrvatskoga jezika važna je jer će pokazati imaju li ista stajališta o mogućnostima hrvatskoga jezika njegovi govornici u domovini i izvan nje. Nadalje, pokazat će koriste li se hrvatski leksemi u nazivlju objekata koji ponudu temelje na hrvatskoj tradiciji i ako ne, u kolikoj mjeri to za izravne primatelje usluge može biti zbunjujuće. Valja naglasiti kako je kriterij odabira njemačkog govornog područja bila činjenica kako je upravo Republika Njemačka cilj brojnim hrvatskim iseljenicima.

Prema izboru jednog njemačkog magazina, u najbolje kafiće u Berlinu svakako se ubrajaju i *Berliner Kaffeerösterei, Distrikt, Schokoladenhaus, Schwarzes Cafe i Zeit für Brot*. Potpuno je neosporno da engleski jezik vrši velik utjecaj i na njemački, ali navedeno pokazuje kako među govornicima njemačkoga jezika ipak postoji svijest o važnosti primata njemačkoga jezika nad ostalima. Razvidna je tendencija izbora njemačkih leksema u procesu imenovanja te izgradnja njihove prepoznatljivosti na temelju istih. Uz to, na umu valja imati činjenicu da

je njemački jezik puno veći jezik od hrvatskoga jezika, ali unatoč tomu pokazuje bojaznost od prevelikih utjecaja stranih jezika te pretendira što većoj upotrebi njemačkih leksema.

Kao što je već prethodno istaknuto, Republika Njemačka bila je cilj brojnih hrvatskih iseljenika, a tako je i danas. Rezultat su navedenog brojni ugostiteljski objekti otvoreni u njemačkim gradovima koji pokušavaju popularizirati i predstaviti hrvatsku gastronomsku tradiciju. Utoliko je zanimljivo pratiti u kolikoj mjeri nazivi tih objekata idu u korak s primarnom intencijom. Prema izboru Berlinskog Magazina najbolji hrvatski restorani, koji se mogu posjetiti u Berlinu, svakako su *Blau Laguna*, *Magnifica*, *Monaco*, *Split* i *Zadar*. Svi, osim objekta *Magnifica*, svoju prepoznatljivost grade na tradicionalnoj dalmatinskoj hrani, što je izraženo i uređenjem eksterijera i interijera. Navedeno se svakako može očekivati u objektima koji se nazivaju *Split* i *Zadar*. Dakle, u nazivu stoje imena dva vrlo poznata hrvatska grada za koje su govornici njemačkoga jezika zasigurno čuli. Poznato je kako su Split i Zadar mediteranski gradovi te se u skladu s time može pretpostaviti kakva ponuda stoji na raspolaganju svim posjetiteljima. U slučaju objekta *Blau Laguna*, iskorišten je njemački ekvivalent hrvatskoj sintagmi *plava laguna*, što izravno u svijest pobuđuje sliku mediteranskog, jadranskog ozračja u skladu sa čim je i ponuda. Njemački izraz koristi se u uvjerenju kako govornicima njemačkoga jezika hrvatski izraz ne bi bio razumljiv.

Međutim, sporan je naziv objekta *Monaco*. Pitanje je što mogu pomisliti primatelji usluge prilikom prvog susreta s objektom. On ih može navesti na misao kako nudi specijalitete Monaca, a ne Hrvatske. Važan je kontekst i okruženje u kojem se objekt pojavljuje. Dok u Hrvatskoj objekt s ovakvim nazivom možda i ne bi zbunjivao krajnje korisnike, u Njemačkoj je to vrlo vjerojatno. Uistinu je pitanje smisla ovoga imena s obzirom na ono što objekt nudi. Ono bi trebalo pratiti upravo ponudu. Opravdanja se ne može naći, odnosno po srijedi je vjerojatno pomodarstvo i nekritičko pristupanje jeziku.

Iz svega prikazanog, može se zaključiti kako govornici njemačkoga jezika raspolažu višim stupnjem svijesti o mogućnostima u vlastitom jeziku. Govornici hrvatskoga jezika u domovini i izvan nje još uvijek čvrsto vjeruju u bolju prepoznatljivost stranih leksema. Oni su prisutni čak i u prikazanim situacijama pokušaja popularizacije hrvatske tradicije izvan domovine gdje nazivi ne prate primarnu intenciju. Utoliko su svijetli primjeri ugostiteljski objekti *Zadar* i *Split*.

7.2. Antroponimi

Antroponim se očituje kao vlastito ime osobe i ujedno je predmet proučavanja antroponimije. Oni mogu uključivati osobna imena, nadimke i prezimena. Na području osobnih imena, u hrvatskom se jeziku razlikuje nekoliko slojeva. Riječ je o slavenskom sloju, kršćanskom sloju, islamskom sloju, sloj hrvatskih narodnih imena, posuđenih i pomodnih imena. „Hrvatska narodna imena praslavenska su baština i predstavljaju najstarije hrvatske spomenike, potvrđene već od VIII. stoljeća.“ (Šimunović 2009: 143). Ona su mogla biti samostvarna i izvedena imena. „Samostvarna su ujedno i najstarija te su nastala pod utjecajem magije i religije, a kao primjer se izdvaja ime Vuk ili Lozan.“ (Šimunović 2009: 143). Izvedena su imena nastala od dvoleksemnih temeljnih imena. Ona su svakako najbrojnija, a izdvojiti se mogu Krešimir, Tomislav ili Budimir.

Istraživanja u antroponimiji redovito uključuju povijesne činjenice. U VII. stoljeću, prije nego li su na današnje prostore stigli Hrvati, njime su vladali Iliri. Navedeno se potvrđuje spomenicima koji upućuju na autohtona ilirska imena poput Apalisa ili Zanatisa. Hrvati su po dolasku na područje Ilira u srednjovjekovnim gradovima zatekli Romane pa se detektira i romanski imenski repertoar. Osim spomenutog, nailazi se na starogrčka, apostolska i germanska imena. Upravo je grčki jezik izvornik i posrednik brojnih hrvatskih imena kao što je Josip ili Mihovil. „Izvan grada prevladavala su narodna imena u kojima su prevladavale imenske osnove s Rad-, Mir-, Vlad-, Dobr-, Bog-, Ljub-.“ (Šimunović 2009: 147). Tridentski koncil u XVI. stoljeću označio je početak jednog dugog perioda u kojem su se davala isključivo kršćanska imena. To je često u konačnici rezultiralo pojavom samo pet različitih imena kako je bilo u Dubrovniku. Početak XVIII. stoljeća označilo je ponovnu popularizaciju i pretvorbu narodnih imena, Desidarius > Željko.

U novije vrijeme vrlo su česta posuđena i pomodna imena. Ona su produkt prekomjernog utjecaja medija i društvenih mreža. Dok je u davnim vremenima živjela tradicija davanja imena prema djedu, baki, pradjedu ili prabaki, danas je ta tradicija gotovo zamrla. Imena su često motivirana nekim likom iz filmova, sapunica ili sporta. Upravo će o navedenome biti više riječi u poglavljima koji slijede. U nastavku se daje pregled građe.

7.2.1. Ženski antroponimi prema popisu stanovništva 2001. godine u dobnoj kategoriji do 10 godina

1. Marija
2. Ana
3. Ivana
4. Katarina
5. Dragica

7.2.2. Ženski antroponimi prema popisu stanovništva iz 2011. godine u dobnoj kategoriji do 10 godina

1. Ana
2. Lana
3. Petra
4. Sara
5. Ema

7.2.3. Muški antroponimi prema popisu stanovništva 2001. godine u dobnoj kategoriji do 10 godina

1. Ivan
2. Josip
3. Stjepan
4. Marko
5. Tomislav

7.2.4. Muški antroponimi prema popisu stanovništva 2011. godine u dobnoj kategoriji do 10 godina

1. Luka
2. Ivan
3. Marko
4. David
5. Filip

7.2.5. Ženski antroponimi s manjom učestalošću

1. Aurora, 265
2. Piroška, 62
3. Esmeralda, 55
4. Šeherezada, 24
5. Sharon, 10 ili manje
6. Kosjenka, 10 ili manje
7. Oksana, 10 ili manje
8. Igra, 10 ili manje

7.2.6. Muški antroponimi s manjom učestalošću

1. Armandos, 334
2. Braco, 114
3. Ronaldo, 64
4. Orsat, 66
5. Bastian, 10 ili manje
6. Pepe, 10 ili manje
7. Pedro, 10 ili manje
8. Emajil, 10 ili manje

7.2.7. Strukturni pristup građi

Kako bi se sagledala kretanja u antroponimiji, preuzeti su podaci Državnog zavoda za statistiku o posljednja dva popisa stanovništva. Navedeno na najbolji mogući način pokazuje trendove koje prate Hrvati kada je riječ o davanju imena djeci. Ovaj rad pokušava dati odgovor na pitanje prevladavaju li u Hrvatskoj tradicionalna imena ili strani jezici vrše utjecaj i na područje antroponimije.

7.2.7.1. Ženski antroponimi

Prema popisu stanovništva iz 2001. godine, najpopularnija ženska imena bila su Marija, Ana, Ivana, Katarina, Dragica. U nastavku se daje detaljna analiza navedenih imena kako bi se uočilo njihovo tradicionalno utemeljenje. Ime Marija najčešće je ime u Hrvatskoj koje nosi čak 126 646 osoba. Marija je biblijsko ime i osobito je prošireno u kršćanskom svijetu gdje se javlja u mnoštvo različitih verzija. Hrvatski oblik dolazi od latinskog Maria, a u hebrejskom glasi Mirjam. Različita su tumačenja ovoga imena. Neki ističu kako ono dolazi od riječi *mar(a)* - gospođa, uzvišena ili prema staroegipatskoj riječi *mry(t)* - *ona koju Bog ljubi*. Prema nekim tumačenjima, ime možda dolazi i od hetitske riječi *Maria* u značenju *koja je kao koplje*.

Drugo ime prema učestalosti bilo je Ana. Riječ je također o imenu biblijskog podrijetla i u hrvatski je jezik došlo iz hebrejskog preko grčkog od oblika Hannah. Značenje ovog imena je *milost, ljupkost*.

Ime Ivana izvedeno je od muškog imena Ivan. Podrijetlo mu leži u hebrejskom, a u hrvatski jezik dolazi preko grčkog i latinskog. Izvorni oblik glasi Johanan (Jehohanan), sastavljeno od *Jahveh* što znači *Bog* i *hanan* u značenju *milostiv*. Spojem navedenog dobiva se opće značenje imena, a to je *Bog je milostiv*.

Katarina je hrvatsko ime koje je poteklo iz grčkog imena Aikatherine što znači *uvijek čista*. Dragica je žensko ime nastalo od pridjeva *drag*.

Dakle, prema popisu stanovništva iz 2001. godine pet imena koja su bila najučestalija predstavljaju tradicionalna hrvatska ženska imena i gotovo su sva kršćanskog podrijetla. To

uopće ne začuđuje s obzirom na činjenicu da se na istom popisu gotovo 90% stanovništva deklariralo katolicima.

Novim popisom stanovništva 2011. godine stanje se nešto promijenilo. Neka od imena koja su bila vrlo popularna 2001. godine sada ne samo da nisu u prvih pet, nego ih uopće nema na popisu. Najpopularnija imena 2011. godine bila su Ana, Lana, Petra, Sara i Ema.

Lana je ime ruskog podrijetla i izvedeno je od oblika Alla, Evlampija, Jolanta. Značenje koje se najčešće pripisuje ovome imenu jest *nježnost* ili *profinjnost*. Danas u Hrvatskoj postoji nešto manje od 10 000 osoba koje nose navedeno ime.

Ime Petra također je latinskog porijekla i izvodi se iz muškog oblika Petar. Latinska riječ *petrus* znači *stijena, kamen, hrid*.

Ime Sara hebrejskoga je podrijetla i izvorno glasi Sarah. Izvor mu je u Bibliji, odnosno spomenuto je ime nosila Abrahamova žena, majka Izakova, pramajka Izraelaca. Vidljivo je da ime ima veoma dugu povijest, ali do njegove popularizacije došlo je tek u novije vrijeme.

Posljednje mjesto u prvih pet najpopularnijih imena, prema popisu stanovništva iz 2011., zauzima ime Ema. Nerijetko se navodi kako je to ime nosila slovenska svetica iz Štajerske, ali je ime primarno germanskog podrijetla. Na njemačkom izvorno glasi Emma, Hemma, ali su nastala skraćivanjem složenih imena tipa Irmgard, Irmhild, Ermengard, Emengard.

Usporede li se popisi iz 2001. i 2011. godine, može se uvidjeti kako su se dogodile određene promjene u pristupu davanja imena. Naime, još su se uvijek zadržala tradicionalna imena poput Marije, Ane ili Ivane, ali su pomalo istisnuta sa čelnih pozicija. Stvara se dojam da ljudi sve češće razmišljaju o novim, ne tako čestim imenima. Kada je riječ o imenima kršćanskog podrijetla, može se primijetiti kako su se govornici uputili u razotkrivanje imena koja se pojavljuju u Bibliji, a nisu toliko prisutna. Tako se na popisu 2011. godine kao vrlo često pojavilo ime Sara koje nije bilo u tolikoj mjeri prisutno na popisu iz 2001. godine. Slična je situacija s imenima Petra i Ema koji podrijetlo vuku iz religije. Od spomenutih jedino odudara ime Lana koje se smjestilo na visokom drugom mjestu, a podrijetlo mu je u ruskom jeziku.

Vrlo je važna kategorija *ženski antroponimi s manjom učestalošću*. Ona, naime, pokazuje kako su sve jača uporišta imenovanju u domeni stranih kultura. Sve su češća imena kojima podrijetlo nije slavensko ili kršćansko. Ona su izravan produkt enormnog utjecaja medija i filmske industrije na govornikovu svijest. Zadivljeni junacima koje susreću u filmovima ili

serijama, govornici nerijetko odabiru upravo njihova imena za ime vlastitoj djeci. Primjeri poput Šeherezade, Esmeralde, Oksane ili Kosjenke jasno ukazuju na motivaciju. Kako su u posljednje tri godine izrazito popularizirane turske sapunice, one također predstavljaju izvor imenima. O tome najbolje svjedoči ime Šeherezada koje je svojedobno bilo veoma popularno. Prije spomenutih, televizije su preplavile španjolske i meksičke sapunice iz kojih su se vrlo često crpila različita ženska imena. U grupu manje učestalih imena, smjestila su i imena Sharon i Aurora koja potvrđuju utjecaj engleskog jezika i na području antroponimije.

7.2.7.2. Muški antroponimi

Važno je odvojeno promatrati ženske i muške antroponime kako bi se uočilo događaju li se promjene paralelno ili se neki od spomenutih antroponima ističu svojom tradicionalnošću ili odmakom od nje. Upravo se zato, baš kao i kod ženskih antroponima, uspoređuju najpopularnija muška imena prema popisima stanovništva 2001. i 2011. godine.

Prema popisu iz 2001. godine, najpopularnija muška imena bila su Ivan, Josip, Stjepan, Marko i Tomislav. Ivan je tradicionalno kršćansko ime i vrlo je prošireno. Ono dolazi iz grčkog i latinskog od oblika Johanan (Jehohanan), sastavljeno od *Jahveh* što znači *Bog* i *hanan* u značenju *milostiv*. Spojem navedenog dobiva se opće značenje imena, a to je *Bog je milostiv*.

Kao jedno od najpopularnijih kršćanskih imena često se navodi ime Josip. Međutim, zanimljivo je da se je ono uvelike počelo širiti tek u 18. stoljeću. Dolazi iz grčkog i latinskog od oblika Johosef, složen od dviju hebrejskih riječi *Jo*, što je skraćunica od *Jahve* i glagolskog oblika *jasaf* u značenju *dodao je, umnožio*. Time se dobiva značenje imena koje glasi *Bog neka doda (umnoži)*.

Ime Stjepan također dolazi iz grčkoga područja. Ime je nastalo od oblika Stephanos što znači *vijenac*.

Za ime Marko ne postoji jedinstvena teorija o njegovom podrijetlu. Jedna od etimoloških teorija kaže da potječe od latinskog Marcus, što je oblik za rimsko osobno ime. Po nekim tumačenjima, izvedeno je iz imena Martius, što znači *rođen u martu*, ili iz mas, maris, u značenju *muževan*.

Kada je riječ o imenu Tomislav najčešće se navodi kako je nastalo spajanjem imena Toma plus slavenski dodatak *slav*.

Prema popisu stanovništva 2011. godine, u prvih pet najpopularnijih imena zadržala su se čak dva iz 2001. godine, a to su Ivan i Marko. Navedeno ide u prilog teoriji kako su upravo navedeni najproširenija kršćanska muška imena. Međutim, s prvih mjesta bivaju istisnuti Josip, Stjepan i Tomislav te na njihovo mjesto dolaze Luka, Filip i David.

Za ime Luka postoji nekoliko teorija o njegovom značenju. Jedna od teorija ističe oblik Lucanus, što bi značilo *onaj koji je iz Lukanije*, što predstavlja južnotalijansku pokrajinu. Drugi ga povezuju s latinskom riječju *lux* u značenju *svjetlost*. Neki ističu i latinsku riječ *lucus* - *gaj, šumica*.

Ime David dolazi iz Starog Zavjeta i hebrejskoga je podrijetla. Značenje koje se navodi uz njega je *ljubimac, prijatelj*.

Ime Filip etimološki je vrlo zanimljivo. Ono dolazi preko latinskog oblika *Philippus*, ali i od grčke složenice *Filippos*: *filéo* znači volim, a *híppos* - konj. Filip je, dakle, onaj koji voli konja, ljubitelj konja.

I u slučaju muških antroponima mogu se izdvojiti oni kojima je učestalost manja, ali njihova pojavnost je evidentna. Kao i kod ženskih antroponima, presudnu ulogu na njihovu pojavu imali su mediji, filmski i glazbeni svijet. Međutim, ovdje se kao ključan izvor nameće i sport, osobito nogomet zbog čega dječaci sve češće nose ime poznatog nogometaša. Ta se imena nerijetko uopće ne prilagođavaju normi hrvatskoga jezika.

Iz svega se navedenog može zaključiti kako su se veće promjene u antroponimiji dogodile na području ženskih imena. O tome svjedoči činjenica da se u pet najpopularnijih muških imena zadržalo čak dva s popisa iz 2001. godine, što nije slučaj kod ženskih antroponima. Međutim, ipak se stječe dojam da stanje u antroponimiji nije alarmantno kao što je na području krematonimije. U antroponimiji i dalje uglavnom prevladavaju tradicionalna imena i to najčešće biblijskog podrijetla. Neosporno je da se ipak mogu uočiti strani utjecaji, ali oni nisu prisutni u većoj mjeri. O tim utjecajima svjedoči nekoliko zanimljivih imena koja su se našla na popisu iz 2011., a nije ih bilo na prethodnom. Pritom se misli na već spomenuta ženska imena Aurora, Šeherezada, Sharon, Kosjenka, Oksana te na muška imena Armandos, Ronaldo, Bastian, Pepe, Pedro i Emajl. Područje filmske i glazbene umjetnosti često je služilo

kao nepresušan izvor imena djece te će ono vrlo vjerojatno i dalje biti izvor zanimljivim imenima u Hrvatskoj.

U kontekstu purističkog djelovanja valja nanovo naglasiti činjenicu da u antroponimiji u većoj mjeri prevladava tradicionalizam. Međutim, paralelno se ipak osjete tendencije prema kratkim imenima uglavnom stranog podrijetla, ali i izbacivanju palatala j čime se od Marija dobiva Maria ili Lucije, Lucia. Također, ali još uvijek u manjoj mjeri, imena počinju sadržavati strane foneme poput y ili w, a plod su navedenog imena poput Kyra ili Todorow. Međutim, ovo je i dalje područje koje crpi mogućnosti svoga jezika u punoj većoj mjeri nego ranije spomenuti krematonimi. U novije je vrijeme zanimljiv podatak o sve većoj popularizaciji vrlo tradicionalnih imena koja su na određen period iščeznula, a to su Ante, Ive, Šime i mnoga druga. Razlog spomenutom mogu biti različiti poticaji u vidu novca za svako rođeno dijete koje nosi tradicionalno ime. Antipuristi će upravo tu detektirati snažan purizam koji svoj radikalizam potvrđuje u sužavanju roditeljskih sloboda u imenovanju.⁹

⁹ Značenja imena preuzeta su iz Anić, Vladimir. 2009. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Novi Liber. Zagreb.

8. ZAKON O JEZIKU

Osvrne li se na poglavlje koje se bavilo purizmom u europskim zemljama, ponajprije susjednim, egzaktno se ustvrđuje kako je Hrvatska gotovo jedina od njih koja ne posjeduje Zakon o jeziku. Njegov izostanak označava potpunu indolentnost sustava prema jeziku, odnosno nebrigu za njega. Jednako kao i sve druge strukture, tako i područje upotrebe jezika zahtijeva zakonitosti koje se nužno moraju slijediti kako ne bi došlo do narušavanja osnovne funkcije jezika, a to je komunikacija. Počne li se među govornicima narušavati komunikacija, tada jezik gubi svoj primarni smisao. Upravo do navedenoga sve češće dolazi u slučaju hrvatskoga jezika. Noviji mediji i mlađe generacije involviraju sve već broj stranih leksema koji su nerazumljivi starijim generacijama. Navedeno im onemogućuje ravnopravnu ulogu u komunikaciji te u njoj nailaze na određene poteškoće. Tomu ne bi smjelo biti tako, osobito kada je riječ o upotrebi jezika u javnom kontekstu. Utjecaj je engleskog jezika izrazito velik u svim europskim jezicima, ali je situacija u Hrvatskoj specifična. Naime, ključan je način na koji govornici gledaju na anglizme. Razvidna je svijest brojnih govornika različitih europskih jezika o primarnosti vlastitog jezika. Oni su svjesni situacija kada je preuzimanje neophodno, ali pokušavaju ga svesti na minimum te pronaći vlastite ekvivalente. Iako neke zemlje, poput Srbije, naglašavaju kako su vrlo otvorene prema posuđivanju, njihova jezična praksa pokazuje potpuno suprotno, a o čemu je više rečeno ranije. Suprotno tomu, Hrvatska ne posjeduje Zakon o jeziku, a uz to ni sami govornici ne potvrđuju razvijenost jezične svijesti. U Hrvatskoj je još uvijek prisutno uvjerenje kako upotreba anglizama ili bilo koje druge strane riječi ukazuje na učenost, profinjenost ili ekskluzivnost. To najbolje pokazuje područje krematonimije gdje je obilatost anglizama upravo produkt ovakvih uvjerenja. Iako je jezična situacija u antroponimiji nešto bolja, vidljiva su sve češća kretanja prema izboru imena stranog prizvuka, odnosno ona koja uključuju neki strani fonem. Razlog su stajališta o staromodnosti i istrošenosti tradicionalnih imena. Evidentno je kako govornici samostalno ne razvijaju svijest o očuvanju i upotrebi materinskoga jezika te da je potrebna zakonska struktura koja bi ih na to navela.

Jedan od prijedloga Zakona o javnoj upotrebi hrvatskoga jezika predložili su Hrvatski laburisti 12. siječnja 2012. godine. U njemu se polazi od nekoliko činjenica:

1. „da je hrvatski jezik jedna od temeljnih nacionalnih vrijednosti i važna sastavnica hrvatske nacionalne samobitnosti i hrvatskoga nacionalnog identiteta,
2. da su svi nasrtaji i pokušaji zatiranja hrvatskoga jezika u prošlosti uvijek bili i pokušaji odnarođivanja i dezintegracije hrvatskoga naroda,
3. da je u procesu globalizacije važno štititi nacionalnu posebnost,
4. da je hrvatska kultura dio europske kulture, a zaštita, skrb i razvitak hrvatskoga jezika osobito su važni za očuvanje i hrvatskoga i ukupnoga europskoga kulturnoga nasljeđa,
5. da su promicanje i zaštita hrvatskoga jezika obveza i dužnost svih ustanova javnoga i društvenoga života i svih građana Republike Hrvatske.“¹⁰

Upravo je navedeno ključno imati na umu prilikom svakog promišljanja o jeziku. On je sastavni i krucijalni dio nacionalnog identiteta. Njegovo zatiranje znači i zatiranje naroda. O tome najbolje svjedoči povijest hrvatskoga jezika. Osim povijesnog momenta, vrlo je važan i aktualni trenutak globalizacije koji označava visok stupanj mobilizacije naroda i njihovo prožimanje. Upravo je zato važnije nego ikad skrbiti o jeziku. Međutim, spomenuto se nerijetko zanemaruje te si upravo puristi zadaju zadatak čuvati jezik od enormnog utjecaja onih stranih. On se stoga nameće kao brana koja vodi računa o ravnoteži u jeziku. Tu nije riječ o isključivosti, niti kako neki često ističu fašizmu u jeziku, već je riječ isključivo o poticanju jezične kreativnosti i produktivnosti. Kako bi se navedeno i ostvarilo, u prijedlogu Zakona Hrvatskih laburista među ostalim stoji kako se zaštita hrvatskoga jezika temelji na:

1. „brizi o ispravnoj uporabi hrvatskoga jezika i nastojanju da korisnici hrvatskoga jezika usavršavanju svoje jezično izražavanje,
2. širenju znanja o njemu, njegovoj ulozi i značenju,
3. poštivanju, očuvanju, zaštiti i promicanju svih idioma hrvatskoga jezika i sprečavanju njihova nestajanja, uključujući i one koji su u uporabi među Hrvatima koji žive izvan Republike Hrvatske te u iseljeništvu,
4. potpori učenju hrvatskoga jezika u zemlji i inozemstvu,
5. promicanju hrvatskoga jezika u svijetu,

¹⁰ Preuzeto s <http://www.matica.hr/vijenac/514/zakon-o-javnoj-uporabi-hrvatskoga-jezika-nacrt-22548/> (Preuzeto 20.6.2017.).

6. Zaštita hrvatskoga jezika obvezuje sva državna upravna tijela, tijela lokalne samouprave, sve javne ustanove i javna poduzeća Republike Hrvatske.¹¹

Dakle, razvidno je kako je hrvatski jezik službeni jezik u Republici Hrvatskoj te se njime moraju koristiti državna tijela, tijela lokalne uprave i samouprave, udruge koje obavljaju javne poslove, mediji, škole i visokoškolske ustanove te u bilo kojem drugom javnom kontekstu. Svakodnevna jezična praksa nerijetko ukazuje na suprotno. Razlog je tomu, osim izostanka zakona o jeziku, i raspuštanje Vijeća za normu hrvatskoga jezika bez ikakvog relevantnog objašnjenja. Riječ je o savjetodavnom tijelu koje je pratilo upotrebu hrvatskoga jezika i stanje u njemu. Nažalost to nije bilo prvo ukidanje Vijeća. Naime, ono je prvi put osnovano 1998. godine i ukinuto je tri godine kasnije. Sanda Ham tvrdi kako su u „Vijeću bila zastupljena različita, pa i suprotstavljena mišljenja o normiranju hrvatskoga jezika. Odlukom o gašenju Vijeća, ukinuto je jedino državno mjerodavno tijelo koje je imalo skrbiti o hrvatskom jeziku, a kad se iz struke izbace stručnjaci, onda se otvara prostor nestručnjacima, amaterima i politikantima.“¹² Upravo se navedeno potvrđuje danas. Jedan je od primjera svakako i pokušaj provođenja Deklaracije o zajedničkom jeziku. Ona je nastala na inicijativu lingvistice Snježane Kordić, koja je gotovo jedina predstavica jezične struke, pa se stoga potvrđuje teza Sande Ham o sve češćem uplitanju nestručnjaka u pitanja jezika.

Deklaracija se u najvećoj mjeri obrušava upravo na puristička nastojanja koja se sagledavaju u okviru grubog fašizma i isključivosti, a sve zbog pretjerane tendencije za isključivanjem srbizama iz jezika te neprestanom razdvajanju hrvatskoga i srpskoga jezika, a koji zapravo čine jedan jedinstven jezik. U tom se kontekstu zahtjeva prekid u razgraničavanju i prevođenju. Ova je deklaracija zanemarila sve jezične kriterije koji jasno izriču da razumijevanje ne može biti temelj izjednačavanju dva jezika te da su za navedeno potrebna mnogo kompleksnija preklapanja na svim jezičnim razinama. Nadalje, zanemarena je i povijest jezika te potpuno odvojen razvojni put spomenutih. Može se reći da je riječ o marginalnoj inicijativi koja nije donosila konkretnu problematiku i rješenja, već je samo na kratko uzburkala medijski prostor još uvijek vrlo osjetljivom temom o razgraničavanju srpskih i hrvatskih aktualizacija. Deklaracija na najbolji mogući način svjedoči o nestabilnosti u jeziku s obzirom da unutar njegovih vlastitih redova još uvijek postoje pojedinci koji

¹¹ Preuzeto s <http://www.matica.hr/vijenac/514/zakon-o-javnoj-uporabi-hrvatskoga-jezika-nacrt-22548/> (Preuzeto 20.6.2017.).

¹² <http://slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/168499/akademik-katicic-ugasili-su-nas-jez-je-im-smeta-duh-hrvatskog-jezika> (Preuzeto 20.6.2017.).

zanemaruju činjenicu da je hrvatski jezik samostalni jezik te ravnopravni jezik Europske unije, a što se može okarakterizirati duhom nekih prošlih vremena.

Kako više ne bi dolazilo do ovakvih bespotrebnih inicijativa, bilo bi nužno donijeti jezični zakon koji bi vrlo jasno odredio jezik i njegovu upotrebu te bi ponukao govornike na razvijanje jezične svijesti, a navedeno bi izravno produciralo točnijom upotrebom hrvatskoga jezika. Kada je donesen prijedlog Zakona o jeziku, podigla se velika medijska prašina unutar koje su najglasniji bili upravo antipuristi. Oni su oštro osuđivali ovakve pokušaje, svrstavajući ih u domenu purizma, odnosno tretirali su ga kao grubu pokušaj maksimalnog sužavanja jezične slobode. Najviše se primjedbi davalo na članke koji su se bavili kaznenim odredbama. U njima se navode novčane kazne koje će zadobiti svi govornici koji neće poštivati zakon, odnosno u javnoj se upotrebi koristiti hrvatskim jezikom. Ovaj zakon, baš kao i svaki drugi, mora donositi i stegovne postupke jer u suprotnome ne bi bilo riječ o pravnoj regulativi i govornici se ne bi ponukali na njegovo poštivanje.

Donošenje Zakona o jeziku ne može se i ne smije promatrati u kontekstu isključivosti jer je riječ o regulativi očuvanja jezične norme. Imaju ga gotovo sve zemlje Europe, a u nekima je čak i mnogo stroži. Njegov izostanak u Hrvatskoj znači otvaranje velikog prostora ozbiljnog narušavanja hrvatskoga jezika kao službenog jezika u Republici Hrvatskoj. U njoj djeluju brojne strane tvrtke koje komuniciraju na engleskom jeziku, a njihovi radnici vlastite ugovore o radu potpisuju na engleskome jeziku. Stanovito je i stajalište Europske unije unutar koje je hrvatskoj javnosti u nekoliko navrata, neposredno prije pristupanja, dano do znanja da „zaseban hrvatski jezik nije prihvatljiv kao punopravan službeni jezik EU. Službeno i poluslužbeno predlagano je da se Hrvatska o zajedničkom standardnom jeziku dogovori sa Srbijom, Bosnom i Hercegovinom i Crnom Gorom. Tim bi se navodno smanjili nepotrebni prevoditeljski troškovi. Među redcima poručeno je još nešto: ako se hrvatski već mora prihvatiti kao službeni jezik, onda bi bilo najbolje da se u što manjoj mogućoj mjeri razlikuje od srpskoga kako bi skupa sa srpskim stao pod jedan nazivnik, kao što je BHS-jezik na sudu u Haagu.“ (Grčević 2011:58). Argumenti troškova prevođenja ne mogu biti plauzibilni s obzirom na činjenicu da unutar EU postoje brojne druge zemlje čiji su jezici sličniji nego pojedina hrvatska narječja, a tretiraju se kao odvojeni i samostalni jezici. Neki će u ovakvim potezima Europske unije prepoznati njezin pokušaj rješavanja problema crnogorskog standarda, što nikako ne bi bilo dobro. Znakovito ili ne, upravo u vrijeme pregovora pristupanju Europskoj uniji, u Hrvatskoj su bile vrlo glasne inicijative izjednačavanja dva spomenuta jezika, a i ukinuto je Vijeće za normu nedugo nakon što je „donijelo normativne

zaključke o pisanju skupina *tc, dc* i o rastavljenom pisanju *ne ću*, što je išlo u prilog normativnim rješenjima Babić–Finka–Moguš.“ (Grčević 2011: 52), a čime se hrvatski jezik u potpunosti razdvojio od srpskoga jezika.

Sve prethodno izneseno ide u prilog nužnosti donošenja jezičnog zakona. Hrvatski je jezik službeni jezik u Republici Hrvatskoj i izdvaja se svojom bogatom poviješću, začetom čuvenom Bašćanskom pločom, spomenikom kakvim se ne mogu pohvaliti mnogo veći jezici. Jezični bi zakon učvrstio poziciju jezika kao ravnopravnog i samostalnog. On se ne može dovoditi u vezu s drugim jezicima, a kamo li se izjednačavati bez obzira sličnosti. Uz spomenute sličnosti, prisutne su i brojne razlike koje inicijative o izjednačavanju neprestano zanemaruju. To nije objektivan pristup i stoga se ne može uvažiti. Ovdje valja naglasiti kako svaki narod ima pravo na vlastiti jezik i njegovo ime bez obzira na možebitne sličnosti s drugim jezicima. To je potvrdila i čuvena Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika.

Namjerno ili ne, prijedlog je Zakona o javnoj upotrebi jezika neprestano pogrešno tumačen. Neki su mediji išli toliko daleko da su isticali kako će se njime ograničavati upotreba jezika u privatnom kontekstu te da je riječ o nasilnoj inicijativi. On ne propisuje kako se jezik upotrebljava, već situacije kada se mora. Nedopustivo je dozvoliti kršenje odredbe o službenosti hrvatskoga jezika što se događa gotovo svakodnevno. Ako se kršenje svih drugih zakonskih odredbi strogo sankcionira, nema razloga da tako ne bude i u jeziku.

Iako je prijedlog Zakona o jeziku donesen 2012. godine, čak pet godina kasnije on još uvijek nije pristigao u saborsku proceduru. Mnogi, ponajprije antipuristi, ističu kako hrvatski lingvisti bezrazložno plaše javnost vrlo pesimističnim izjavama o aktualnom položaju jezika. Ovaj je rad pokazao kako gotovo većina ugostiteljskih objekata u nazivu donosi stranu riječ, a pritom „ne postoji ništa što bi ljudima koji ne znaju engleski reklo je li to mjesto gdje se prodaju paprike, je li to osiguravajući zavod ili nešto treće.“¹³ Jednako je tako zabrinjavajuća i činjenica da se brojna mjesta u Hrvatskoj odlučuju za novčano poticanje davanja tradicionalnih imena djeci. To izravno ukazuje na izostanak jezične svijesti govornika bez obzira na slobodu koju naravno imaju.

¹³ http://www.novolist.hr/Vijesti/Hrvatska/Jezikoslovci-podrzavaju-zakon-o-jeziku-mediji-se-svrstali-protiv?meta_refresh=true (Preuzeto 20.6.2017.).

Neophodno je da Republika Hrvatska donese Zakon o jeziku jer bi upravo navedeno bilo trajni znak brige o jeziku. Međutim, valja naglasiti kako bi trenutačno donošenje jezičnog zakona i dalje značilo da Hrvatska uvelike kasni za ostalim zemljama koje su to već učinile odavno.

9. ZAKLJUČAK

Ovaj rad nastao je kao produkt mog velikog interesa za pitanja aktualne jezične situacije i položaja jezika u društvu, a koji se rodio na kolegiju Lingvistika jezičnog dodira. Upravo spomenuto područje upućuje na činjenicu kako se hrvatski jezik nalazi u poziciji prekomjernog utjecaja stranih jezika i to kroz čitavu svoju povijest pa sve do danas. Međutim, aktualni realitet nešto je drugačiji. Naime, za razliku od dalekih povijesnih vremena, tehnologija i mediji omogućuju masovno širenje stranih leksema gotovo munjevitom brzinom. Posljedice su navedenoga tim veće što među govornicima ne postoji jezična svijest kao mehanizam odupiranja takvim izrazima. Valja nanovo naglasiti kako je neosporna nužnost posuđivanja kada ne postoji relevantni ekvivalent, ali je činjenica da se hrvatski jezik suočava s prekomjernim posuđivanjem i u situacijama kada ima dobru vlastitu riječ za određenu pojavu, ali se ona počinje istiskivati u vjeri kako je ona strana modernija, ekskluzivnija ili poželjnija. Upravo se tu otvara prostor purističkom djelovanju koje se oštro protivi takvim aktualizacijama. Međutim, nerijetko se kao sinonim purizmu javlja fašizam što ne može biti tako s obzirom da se puristi zalažu za standard koji će među ostalim biti lišen dijalektizama, neologizama i kalkizama.

Rad predstavlja istraživanje načinjeno na onomastičkim područjima, krematonimiji i antroponimiji. Razlog je tomu što su spomenuta područja najbliža govornicima jezika. Ona izravno projiciraju stanje govornikove jezične svijesti jer se mogu istraživati obrazloženja pojedinih imenovanja. Tada je vidljivo kako ne postoje relevantni argumenti, nego se sve svodi na postizanje prepoznatljivosti sa stranim leksemom u vjeri kako se s domaćim ne može postići efekt zvučnosti i ekskluzivnosti.

Istraživanje na području krematonimije pokazuje kako je uistinu težak zadatak pronaći ugostiteljski objekt koji bi donosio domaću riječ u nazivu, čak i u situacijama kada oni ponudu baziraju na autohtonim proizvodima. Gotovo jednaka situacija je u gradovima Sisku i

Rijeci, pa čak i u ugostiteljskim objektima izvan domovine u vlasništvu izvornih govornika hrvatskoga jezika.

Određeni pomaci vidljivi su i u antroponimiji. Uspoređujući popise stanovništva provedenih 2001. godine i 2011. godine, vidljivo je kako 2001. godine nisu bila zastupljena imena stranog podrijetla u tolikoj mjeri da uđu u statističke podatke jer ih je bilo manje od 10 ili ih nije bilo uopće. Međutim, popis stanovništva 2011. pokazuje pomodarske procese koji se počinju odvijati i u antropologiji te se bilježe promjene u popisu najčešćih ženskih i muških imena, ali se u dosta velikom broju javljaju i potpuno strana imena u kojima se bilježe strani fonemi poput y ili w te se u tradicionalnim imenima sve češće izostavlja palatal j čime se afirmiraju strani antroponimi.

Sve navedeno pokazuje da je hrvatskome jeziku ipak potreban umjeren purizam. On se nameće kao svojevrsna brana prekomjernom utjecaju stranih jezika, a što bi za mali jezik poput hrvatskoga bilo pogubno. On potiče kreativnost i produktivnost u jeziku. Stvaranjem hrvatskih ekvivalenata, jezik se leksički i semantički bogati, a što je najvažnije on se čuva. Iako će mnogi reći da Hrvatska i jest umjerenom puristička zemlja, a neki i rigidno puristička, teško da može biti takvom bez jezičnog zakona. To je temelj bez kojega se ne može razvijati jezična svijest među govornicima, institucionalni pristup jeziku i valjana skrb o njemu. Izostanak ovakvog zakona ne upućuje na umjerenost, već na indiferentnost, a na to upućuje i istraživanje. Stanovita je nebriga države, ali i samih govornika za jezik koja se očituje u prekomjernom posuđivanju, ali i nepoznavanju osnovnih činjenica o jeziku. Svakodnevne komunikacijske situacije afirmiraju nebrojeno mnogo posuđenica i stranih riječi koje mnogi govornici ne mogu razumjeti te im navedeno stvara određene poteškoće. Kada bi Republika Hrvatska ovog trenutka usvojila Zakon o jeziku, ona bi dalje za ostalim zemljama Europe kasnila i nekoliko desetaka godina što u najboljoj mogućoj mjeri svjedoči o „hrvatskoj purističkoj rigidnosti“.

Ovaj rad predstavlja mali doprinos u širenju svijesti o važnosti čuvanja i njegovanja hrvatskoga jezika. Brojni su prepoznati jezikoslovci, povjesničari, filozofi, psiholozi i sociolozi govorili o ulozi što ju jezik ima za pojedinu naciju te se stoga već ta davno izrečena stajališta ne mogu pobijati neargumentiranim tezama u svrhu segregacije i rješavanja političke problematike. Hrvatski jezik ima svoju dugu tradiciju koja se mora slaviti, a ne zatirati. Upravo se spomenuta tradicija treba koristiti za suptilno širenje ljubavi prema vlastitom jeziku koja će biti postojana i u trenucima enormnih utjecaja stranih jezika, a izravno će se očitovati

kao jezična svijest, odnosno skrb o jeziku među govornicima. Nedopustivo je jezik prepustiti samome sebi, odnosno dozvoliti da strujanjima u njemu upravljaju nestručnjaci i oni koji o jeziku ne znaju puno. Valja na umu imati čuvenu Wertherovu tezu kako njemačkim jezikom može govoriti svatko, a o njemačkom samo poneko. Jezik je oduvijek bivao nadahnućem brojnim piscima i pjesnicima koji su u svojim djelima iskazivali kako izgubiti jezik znači izgubiti sebe. Upravo zato ovaj rad valja završiti stihovima koji podsjećaju kako je hrvatski jezik najvažniji spomenik hrvatske kulture, riznica baštine te ga kao takvog treba čuvati:

U tebi sam vijek svoj proživio,
Drevni i lijepi jeziče Hrvata;
Rođen na morskom pragu tvojih vrata,
Polako sam te, uz trud, osvojio.

Povede ti me i gdje nisam bio.
Na vrhu gore i na kraju gata,
U kolibici, u kući od zlata
Svuda je meni glas tvoj žuborio.

Htio sam biti glazbalo na kome
Zvuče ko žice, mirišu ko cvijeće
Rojevi riječi u govoru tvome.

Pa, uzdignut nad zipkom i nad grobom,
Da u tebi dišem i da živim s tobom,
I onda, kad me više biti neće.

(Vladimir Nazor, Hrvatski jezik)

8. LITERATURA

- Anić, Vladimir. 2009. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Novi Liber. Zagreb
- Brozović, Dalibor. 1970. *Standardni jezik*. Marica hrvatska. Zagreb
- Dangeri, Ljuba. 1998. *Jezično posuđivanje: tipologija leksičkih posuđenica*. Filologija 30-31. Zagreb.
- Drljaća Margić, Branka. *Engleski elementi u oglašavanju na hrvatskome i srpskome jeziku*. Rijeka.
<http://documents.tips/documents/engleski-element-u-oglasavanju-na-hrvatskome-i-srpskome-jeziku.html> (Preuzeto 3.6.2017.).
- Filipović, Rudolf. 1971. *Kontakti jezika u teoriji i praksi*. Školska knjiga. Zagreb.
- Filipović, Rudolf. 1977/1978. *Tuđice i jezična kultura*. Jezik 5. Zagreb.
- Grčević, Mario. 2008. *Poteškoće u priznavanju hrvatskoga jezika u inozemstvu*. Jezik 55. Zagreb.
- Hudaček, Lana; Frančić, Anđela, Mihaljević, Milica. 2005. *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnome jeziku*. Matica hrvatska. Zagreb.
- Kostanjevac, Domagoj; Tomas, Domagoj. 2010. *Jezični purizam i turcizmi u djelu Satir M. A. Relkovića*. Izvorni znanstveni članak. Zagreb.
- Katičić, Radoslav. 1973. *O purizmu*. Jezik 3-4. Zagreb.
- Klaić, Bratoljub. 1953. *O zamjenjivanju tuđica našim riječima*. Jezik 4. Zagreb.
- Kordić, Snježana. 2010. *Jezik i nacionalizam*. Duriuex. Zagreb.
- Kovačec, August. 1996. *Hrvatski opći leksikon*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb.
- Mamić, Mile. 1985. *Hrvatski, srpski i slovenski jezični purizam u rječniku Juridisch-politische terminologie*. Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 10-11. Zagreb.
- Samardžija, Marko. 1993. *Jezični purizam u NDH*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.
- Samardžija, Marko. 1985/1986. *Reljkovićev jezični purizam*. Jezik 5. Zagreb.
- Silić, Josip. 1996. *Hrvatski jezik kao sustav i kao standard*. Kolo 1. Zagreb.

- Šimundić, Mate. 2006. Rječnik osobnih imena. Matica hrvatska. Zagreb.
- Šimunović, Petar. 2009. *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*. Golden marketing. Zagreb.
- Turk, Marija. 1996. *Jezični purizam*. Fluminensia 1-2. Rijeka.
- Turk, Marija. 2013. *Jezično kalkiranje u teoriji i praksi*. Hrvatska sveučilišna naklada. Filozofski fakultet u Rijeci. Rijeka.
- Turk, Marija; Opašić, Maja. 2008. *Linguistic Borrowing and Purism in the Croatian Language*. Suvremena lingvistika 1. Zagreb.

9. IZVORI

- Berlinski Magazin. Dostupno na:
http://www.berlinskimagazin.com/index.php?option=com_content&view=article&id=123:hrvatski-restorani-i-kafii-u-berlinu&catid=55:hrvatski-restorani-i-kafii-u-berlinu&Itemid=99 (Preuzeto 4.6.2017.).
- Državni zavod za statistiku. Dostupno na: <http://www.dzs.hr/> (Preuzeto 7.6.2017.)
- Hrvatska gospodarska komora. Dostupno na: <http://www.hgk.hr/> (Preuzeto 7.6.2017.).
- Kapović, M. (2013.) Jezik i konzervativizam, Lupiga, 8. srpnja 2013. Dostupno na <http://www.lupiga.com/vijesti/jezik-i-konzervativizam-nije-tesko-vidjeti-da-je-jezicni-purizam-desni-politicki-projekt> (Preuzeto 3.6.2017.).
Katičić, R. (2012.). Ugasili su nas jer im smeta duh hrvatskoga jezika, Slobodna Dalmacija, 27. svibnja 2012. Dostupno na:
<http://slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/168499/akademik-katicic-ugasili-su-nas-jezicni-purizam-nije-tesko-vidjeti-da-je-jezicni-purizam-desni-politicki-projekt> (Preuzeto 20.6.2017.).
- Moja tvrtka portal. Dostupno na: <http://www.mojatvrtka.net/>. (Preuzeto 7.6.2017.).
- Nacrt Zakona o javnoj upotrebi jezika. Dostupno na:
<http://www.matica.hr/vijenac/514/zakon-o-javnoj-uporabi-hrvatskoga-jezika-nacrt-22548/> (Preuzeto 20.6.2017.).
- Slovenski Zakon o jeziku. Dostupno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3924> (Preuzeto 7.6.2017.).

- Srpski Zakon o jeziku. Dostupno na:
http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_sluzbenoj_upotrebi_jezika_i_pisama.html
(Preuzeto 3. 6. 2017.).
- Udruženje obrtnika Sisak. Dostupno na: <http://uosk.hr/obrnici/ugostitelji/> (Preuzeto 7.6. 2017.).
- Udruženje obrtnika Rijeka. Dostupno na: <http://obrnici-rijeka.hr/> (Preuzeto 7.6. 2017.).

O nekim pitanjima purizma u hrvatskome jeziku

Hrvatski je jezik kroz svoju dugu povijest ostvarivao brojne jezične dodire sa zemljama u okruženju, ali i zemljama članicama različitih državnih zajednica kojih je i Hrvatska bila dio. Navedeno je rezultiralo brojnim posuđenicama koje su se u jeziku održale do danas. Budući da su se spomenuti utjecaji nerijetko pokušavali izvršiti prisilno, već su vrlo rano bile razvidne purističke tendencije koje su se tim utjecajima pokušavale oduprijeti i to u obliku procesa jezičnog čišćenja te poticanja kreativnosti u jeziku koja bi trebala izjedriti hrvatske ekvivalente brojnim posuđenicama. Jezično je posuđivanje vrlo aktualno. Različita su stajališta o istom i sukladno tomu u jeziku se afirmiraju dvije suprotstavljene tendencije, purizam i antipurizam. Prvi ističu potrebu za jezičnim čišćenjem, odnosno oslobađanjem jezika od posuđenica, dijalektizama, neologizama i kalkizama. Antipuristi spomenuto sagledavaju kao isključivost, a procese jezičnog posuđivanja smatraju prirodnima. Literatura o purizmu također upućuje na pluralizam stavova. Jezikoslovci nisu složeni oko njegova određenja, a ni potrebe. Istraživanja na području krematonimije i antroponimije potvrđuju jak utjecaj stranih jezika, ponajviše engleskog jezika. Upravo će navedeno potaknuti pitanje nužnosti donošenja *Zakona o jeziku* koji posjeduju gotovo sve zemlje u okruženju.

KLJUČNE RIJEČI: jezično posuđivanje, jezični purizam, hrvatski jezik, Zakon o jeziku

KEYWORDS: linguistic borrowing, linguistic purism, Croatian, Language law